บทที่ 2
เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

งานวิจัยเรื่องการใช้กลวิธีการอ่านภาพเพื่อเพิ่มพูนความสามารถในการพูดภาษาอังกฤษและการคิดอย่างมีวิจารณญาณของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 5 ผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องเพื่อเป็นแนวทางในการดำเนินงานวิจัย โดยแบ่งตามหัวข้อดังนี้

1. กลวิธีการอ่านภาพ
   - 1.1 ความหมายของการอ่านภาพ
   - 1.2 ทฤษฎีและการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้องกับกลวิธีการอ่านภาพ
   - 1.3 องค์ประกอบของการอ่านภาพ
   - 1.4 ประเภทของภาพที่ใช้ในการเรียนการสอน
   - 1.5 หลักการในการเลือกภาพ
   - 1.6 การฝึกทักษะและหลักการสอนกลวิธีการอ่านภาพ
   - 1.7 ข้อดีและความสำคัญของกลวิธีการอ่านภาพและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
2. ความสามารถในการพูดภาษาอังกฤษ
   - 2.1 ความหมายของการพูด
   - 2.2 องค์ประกอบของการพูด
   - 2.3 วิธีการสอนพูด
   - 2.4 ระดับความสามารถในการพูด
   - 2.5 การส่งเสริมการพูดโดยใช้กลวิธีการอ่านภาพ
   - 2.6 การวัดและประเมินผลทักษะการพูด
3. ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ
   - 3.1 ความหมายของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ
   - 3.2 ลักษณะของผู้ที่มีความคิดอย่างมีวิจารณญาณ
   - 3.3 องค์ประกอบทักษะความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ
   - 3.4 ประโยชน์ของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ
   - 3.5 การพัฒนากระบวนการสอนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

3.6 การส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณโดยใช้กลวิธีการอ่านภาพ

3.7 การวัดความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวกับกลยุทธ์การอ่านภาพ

ความหมายการอ่านภาพ

คำว่า Visual Literacy สามารถแยกแปลความหมายของคำนี้ได้คือ "Visual" หมายถึง สิ่งที่เกี่ยวกับจักษุประสาทหรือสิ่งที่ตามองเห็นซึ่งอาจหมายความรวมๆ ถึง "ภาพ" ก็ได้ โดยสิ่งที่มองเห็นนั้นอาจเป็นสัตว์ หรือรูปแบบของเครื่องหมาย สัญลักษณ์ ภาพเขียน ภาพถ่าย ส่วน "Literacy" หมายถึง ความสามารถในการอ่านเขียนหรือการเรียนรู้ มีนักการศึกษาหลายท่านให้ความหมายของการอ่านภาพดังนี้

John Debes (1969 cited in International Visual literacy Association) เป็นผู้ซึ่งใช้คำว่าการอ่านภาพ (Visual literacy) เป็นคนแรก ได้ให้คำนิยามของการอ่านภาพว่าคือ กลุ่มของทักษะความสามารถที่มนุษย์สามารถพัฒนาได้ด้วยการเห็น และในขณะเดียวกันก็บูรณาการกับประสบการณ์ของประสาทสัมผัสอื่นๆ ผ่านการใช้ทักษะอย่างสร้างสรรค์ การพัฒนาของทักษะนี้คือพื้นฐานของการเรียนรู้ของมนุษย์ เมื่อทักษะนี้ได้รับการพัฒนา มนุษย์จะสามารถแยกแยะ และแปลความจากสิ่งที่เห็น จากวัตถุ สัญลักษณ์ สิ่งในธรรมชาติ หรือสิ่งที่มนุษย์สร้างขึ้นผ่านการใช้ความสามารถชนิดนี้อย่างสร้างสรรค์ และสามารถติดต่อสื่อสารกับผู้อื่น

Ausburn& Ausburn (1978) ให้ความหมายของการอ่านภาพว่า หมายถึง ความสามารถในการเรียนรู้เพื่อจะแปลความหมาย (Interpret) ของภาพหรือสิ่งที่มองเห็นนั้นได้อย่างถูกต้อง ในขณะเดียวกันก็ต้องมีความสามารถในการสร้างสรรค์ (Create) เนื้อความหรือเขียนอธิบายความหมายได้ หรืออาจจะกล่าวได้ว่าการแปลความหมายของภาพหรือสิ่งที่มองเห็นและการสร้างสรรค์ภาพนี้เป็นสิ่งที่เหมือนกับการอ่านและการเขียนของการศึกษาทั่วไปซึ่งศึกษาจากหนังสือหรือสิ่งพิมพ์ซึ่งเป็นการอ่านออกเขียนได้อย่างธรรมดา (Heinich and other ,1989)

Pettersson (2009) ให้คำนิยามว่า การเรียนรู้ที่จะแปลความจากภาพ (Visual Message) อย่างถูกต้องและสร้างสรรค์ข้อความนั้นออกมา ซึ่งการแปลความและการสร้างสรรค์นั้นคือการเรียนรู้จากสิ่งที่เห็น สามารถเปรียบเทียบกับการอ่านและเขียนจากการเรียนจากตัวหนังสือ

Wileman (1993) กล่าวว่า คือ ความสามารถในการอ่าน การแปลความและการเข้าใจข้อมูลที่ถูกนำเสนอจากสื่อภาพหรือภาพกราฟฟิก ซึ่งการอ่านจากภาพ มีความสัมพันธ์กับการคิดจากภาพ (Visual Thinking) คือความสามารถในการสร้างข้อมูลออกมาในรูปของภาพ หรือกราฟฟิก

เพื่อใช้ในการสื่อสาร มีความหมายสอดคล้องกับ Bamford (2003) ให้คำนิยามว่า คือการแปลภาพที่ถูกนำเสนอทั้งในปัจจุบันและอดีตแล้วสื่อสารออกมาสู่ผู้อ่านอย่างมีความหมาย

Avgerinou (2003) ให้ความหมายว่า เป็นการสื่อสารอย่างตั้งใจ เป็นกลุ่มของความสามารถในการเรียนรู้ที่เกิดจากความสามารถในการอ่าน การใช้ภาพและการคิดจากภาพ

สังคม ภูมิพันธ์ (2549) กล่าวถึงการอ่านจากภาพ หมายถึงความชำนาญที่สามารถทำให้คนเราเข้าใจแปลความและสร้างสรรค์อันได้จากจักษุสัมผัสและนำมาใช้ในการติดต่อสื่อสารได้ มีความเกี่ยวข้องกับ การเข้าใจและเรียนรู้ การแปลความและสร้างสรรค์

จากความหมายข้างต้นอาจสรุปได้ว่า การอ่านภาพคือความสามารถทางด้านการมองเห็นของมนุษย์และใช้ความสามารถนั้นในการจำแนกและแปลความหมายสิ่งที่มองเห็นเพื่อการติดต่อสื่อสารได้อย่างถูกต้องเป็นความสามารถทางจักษุสัมผัสในการอ่านและเขียนข้อมูล

ทฤษฎีและการเรียนรู้ที่เกี่ยวข้อง

1. แนวการสอนแบบธรรมชาติ (The Natural Approach)

แนวการสอนแบบธรรมชาติเป็นวิธีสอนที่พัฒนาจากแนวคิดของการสอนที่เน้นความเข้าใจ (Comprehension- based Approach) (Blair, 1991) ผู้เรียนภาษาทุกระดับความสามารถเรียนรู้ภาษาพูดได้ ถ้าภาษาพูดส่วนใหญ่สามารถเข้าใจได้ (Comprehensible input) โดยใช้รูปภาพ ท่าทาง สถานการณ์ โครงสร้าง คำศัพท์ ที่เข้าใจได้ง่าย การเรียนการสอนภาษาตั้งแต่เริ่มแรกเน้นการใช้ภาษาที่สมจริง จากการพูดคำโดดๆ ไปสู่การสนทนาที่ต่อเนื่องอย่างมีความหมายมากกว่าความถูกต้องทางโครงสร้างทางไวยากรณ์ กิจกรรมการเรียนรู้จัดขึ้นเพื่อให้ผู้เรียนเรียนรู้อย่างผ่อนคลายและสนุกสนาน โดยไม่คำนึงถึงข้อผิดพลาดที่นักเรียนกระทำในช่วงแรกของเรียน เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนพูดได้คล่อง วิธีการสอนแบบธรรมชาติเป็นวิธีสอนที่พัฒนาโดย Terrell และมีการนำทฤษฎีการเรียนรู้ภาษาที่สองของ Krashen มาประยุกต์ใช้ในการสอน (Richards and Rodgers, 1995) ลักษณะสำคัญของวิธีการสอนแบบธรรมชาติ เป็นวิธีสอนที่เน้นการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารในสถานการณ์ต่างๆ *โดยไม่ใช้ภาษาแม่ของผู้เรียน ไม่เน้นการวิเคราะห์ โครงสร้างไวยากรณ์และการ*ฝึกโครงสร้างรูปแบบต่างๆ เน้นการพูดและการบรรยายของผู้สอนที่มีต่อผู้เรียน

การใช้กลวิธีการอ่านภาพมีความเกี่ยวข้องกับแนวการสอนภาษาแบบธรรมชาติ กล่าวคือ รูปแบบของกิจกรรมการสอนเน้นความสามารถในการอ่านภาพนั้น เน้นการใช้ภาษาเพื่อการสื่อสารแตกต่างตามแต่ละรูปภาพและความคิด จินตนาการของผู้เรียน โดยไม่ใช้ภาษาแม่ของผู้เรียน ไม่เน้นการวิเคราะห์โครงสร้างไวยากรณ์และการฝึกโครงสร้างรูปแบบต่างๆ เน้นการใช้การพูด การตอบคำถามที่ครูกระตุ้น และการพูดบรรยายของผู้เรียน การถามและการตอบระหว่างผู้สอน

และผู้เรียนใช้ภาษาอังกฤษทั้งหมด มีการใช้กริยา ท่าทาง การเคลื่อนไหวประกอบการพูด แล้วจึงศึกษาด้านไวยากรณ์เป็นลำดับต่อมา

แนวทางการสอนแบบธรรมชาติยังมีรากฐานจากทฤษฎีการเรียนรู้ภาษาที่สองของ Krashen(1982) กล่าวคือ

1. 1 สมมุติฐานเกี่ยวกับตัวป้อนเข้าทางภาษา (The Input Hypothesis) เป็นสมุติฐานที่เกี่ยวข้องกับการรู้ภาษา (Acquisition) ซึ่งผู้เรียนรู้ภาษาโดยเข้าใจความหมายก่อนรู้โครงสร้างหรือรูปแบบของภาษา ดังนั้นเป้าหมายของการสอนคือการมุ่งให้ผู้เรียนรู้ภาษา ผู้เรียนรู้ภาษาจากระดับหนึ่งไปสู่อีกระดับหนึ่ง โดยต้องเข้าใจข้อมูลทางภาษาที่มีโครงสร้างสูงกว่าโดยอาศัยบริบท หรือสีหน้า ท่าทางประกอบ นอกจากนี้ Krashen ได้แสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับสมมุติฐานในส่วนที่เกี่ยวข้องกับทักษะการพูดว่า การพูดอย่างคล่องแคล่ว ไม่สามารถสอนได้โดยตรง วิธีดีที่สุดสำหรับการสอนพูด คือ การใช้ข้อมูลทางภาษาที่เข้าใจได้ให้แก่ผู้เรียน ผู้เรียนจะเริ่มพูดเมื่อรู้ว่าพร้อม ซึ่งความพร้อมของผู้เรียนแต่ละคนจะแตกต่างกัน การพูดในช่วงแรกอาจไม่ถูกต้องตามโครงสร้างไวยากรณ์ ความถูกต้องตามโครงสร้างไวยากรณ์จะพัฒนา ถ้าผู้เรียนได้ฟังและเข้าใจข้อมูลทางภาษามากขึ้น

กลยุทธ์การอ่านภาพมีความสอดคล้องกับสมมุติฐานนี้กล่าวคือ รูปภาพที่เป็นตัวป้อนที่ผู้เรียนสามารถเข้าใจ (Comprehensible input) ซึ่งผู้วิจัยใช้รูปภาพโดยการเรียงรูปภาพตั้งแต่ระดับเรียบง่ายสามารถเข้าใจได้โดยง่ายจนถึงภาพที่มีความซับซ้อนมากขึ้นซึ่งอาจอยู่ในระดับความยากเล็กน้อย แต่อยู่ในระดับที่ผู้เรียนสามารถแปลความได้อย่างหลากหลาย และผู้เรียนมีความรู้พื้นฐานและความรู้ในวัฒนธรรมในภาพนั้น ทั้งนี้ช่วงแรกผู้เรียนสามารถบรรยายภาพได้ตามความคิดโดยโครงสร้างทางภาษา รูปแบบไวยากรณ์อาจไม่ถูกต้อง แต่ผู้เรียนสามารถเรียนรู้หลังจากที่ได้ฟังจากผู้สอนที่หลัง

1.2 สมมุติฐานเกี่ยวกับความแตกต่างด้วยจิตใจ (The Affective Filter Hypothesis) สมมุติฐานได้อธิบายถึงอารมณ์หรือทัศนคติของผู้เรียนที่มีส่วนในการส่งเสริม สนับสนุน หรือเป็นอุปสรรคต่อการเรียนรู้ข้อมูลทางภาษา อารมณ์หรือทัศนคติของผู้เรียนแบ่งออกเป็น 3 ชนิด คือ แรงจูงใจ (Motivation) ผู้เรียนที่มีแรงจูงใจสูงจะเรียนได้ดี ความมั่นใจในตนเอง (Self- confidence) ผู้เรียนที่มีความมั่นใจในตนเองและมองภาพตนเองในทางดี มีแนวโน้มจะประสบความสำเร็จในการเรียน สำหรับความวิตกกังวล (Anxiety) ผู้เรียนที่มีความวิตกกังวลต่ำและสภาพห้องเรียนที่ไม่ก่อให้เกิดความวิตกกังวล ช่วยทำให้ผู้เรียนเรียนรู้ภาษาได้ดี (นันทิยา แสงสิน, 2543)

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ
ห้องสมุดงานวิจัย
วันที่ 05 ต.ค. 2555
เลขทะเบียน 249131
เลขเรียกหนังสือ

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ห้องสมุดงานวิจัย

กลยุทธ์การอ่านภาพมีความเกี่ยวข้องกับสมมุติฐานดังกล่าวคือ การใช้รูปภาพในการกระตุ้นความคิดมีผลต่อการส่งเสริมแรงจูงใจของผู้เรียนดังงานวิจัย Hung (2009) ศึกษาการใช้สมุดภาพปราศจากคำบรรยาย ซึ่งสามารถส่งเสริมพัฒนาการทางภาษาและส่งเสริมแรงจูงใจในการเรียนและนอกจากนี้ กลยุทธการอ่านภาพยังเกี่ยวข้องกับความมั่นใจในตนเองและความวิตกกังวลของผู้เรียนกล่าวคือ ผู้เรียนสามารถบรรยายรูปภาพได้อิสระตามจินตนาการของตนเอง เพียงแต่ต้องระบุเหตุผลสนับสนุนความคิดของตนเอง และวิธีการผู้สอนเน้นแบบกัลยณามิตร มีการเสริมแรงบวก ชมเชย และจัดสภาพบรรยาศการเรียนที่ผ่อนคลาย ผู้เรียนอาจใช้รูปแบบภาษาที่ผิด แต่ในขั้นตอนการสอนการสะท้อนคิดผู้สอนมีวิธีการแปลความที่คงความหมายเดิม แต่ใช้คำศัพท์และโครงสร้างที่ถูกต้อง ผู้เรียนจึงรู้สึกมั่นใจและไม่รู้สึกถูกแก้ไข อาจกล่าวได้ว่ากลยุทธ์การอ่านภาพมีความสอดคล้องกับสมมุติฐานทั้งสามสมมุติฐานทั้ง แรงจูงใจ ความมั่นใจในตัวเองและความวิตกกังวล

2. ทฤษฎีสมองและการเรียนรู้

สมองมนุษย์มีขนาดใหญ่ที่สุดในบรรดาสัตว์โลกทั้งหลาย เมื่อมีการวัดโดยเทียบสัดส่วนของสมองกับขนาดลำตัว โครงสร้างทางกายวิภาคและองค์ประกอบของสมองมีความซับซ้อนมาก และการทำงานจริงและศักยภาพแท้จริงของสมองยิ่งมีความซับซ้อนมากกว่านั้น เมื่อไม่นานมีข้อค้นพบเกี่ยวกับการเรียนรู้โดยเน้นสมองเป็นฐาน (Brain-based Learning: BBL) โดยนักจิตวิทยาสองสามีภรรยา คือ Renate Nummela Caine และ Geoffrey Cain (อ้างในสุนทร โคตรบรรเทา, 2548) โดยกลวิธีการอ่านภาพมีความสอดคล้องกับข้อค้นพบดังกล่าว ดังต่อไปนี้

1. สมองเป็นตัวประมวลข้อมูลแบบคู่ขนาน กล่าวคือ สมองทำหลายอย่างได้ในเวลาเดียวกันหรือพร้อมกัน ความคิด อารมณ์ จินตนาการ และความรู้สึกต่างๆ เกิดขึ้นได้เวลาเดียวกัน ขนานกันไป

2. อารมณ์มีความสำคัญกับการเรียนรู้ การเรียนรู้ได้รับอิทธิพลจากอารมณ์และมีอารมณ์เป็นตัวจัดการ ผลกระทบทางอารมณ์ของบทเรียนหรือประสบการณ์ชีวิตจะมีผลต่อความรู้สึกและเจตคติต่อการเรียนรู้มหาศาล โดยหลักการพื้นฐานแล้วสภาพแวดล้อมโดยการเรียนรู้ต้องมีลักษณะของการเคารพและการยอมรับกันและกันระหว่างผู้เรียนและผู้สอน

3. สมองประมวลข้อมูลทั้งเป็นส่วนย่อยและโดยรวมไปพร้อมกัน ตามหลักความเชื่อเกี่ยวกับสมองซีกซ้ายและสมองซีกขวา จะเห็นว่ามีข้อแตกต่างอย่างมีนัยสำคัญระหว่างสมองซีกซ้าย (Left Hemisphere) กับสมองซีกขวา (Right Hemisphere) สมองซีกซ้ายทำหน้าที่เกี่ยวกันตรรกะ (Logic) การคิดในแนวเส้นตรง (Linearity) การวิเคราะห์และเนื้อเพลง ส่วนสมองซีกขวาทำหน้าที่เกี่ยวกับศิลปะ การจินตนาการ มิติสัมพันธ์ (Dimension) และทำนองเพลง อย่างไรก็ดี สมองทั้งสองซีกทำหน้าที่เสริมกันและกันไม่ว่าจะเป็นด้านภาษา ศิลปะ ดนตรีหรือคณิตศาสตร์

นอกจากนี้ โสรี โพธิ์แก้ว (2540, อ้างในอรวรรณ บุญสมปาน,2550) กล่าวถึงกระบวนการ Turning คือทักษะที่ครูต้องปรับคลื่นให้ตรงกับนักเรียน เป็นทักษะที่จำเป็นในการเรียนแบบ BBL กล่าวคือการจัดกิจกรรมที่มุ่งให้นักเรียนฝึกทักษะการสังเกตและแสดงความรู้สึกของตนเองและเข้าใจความรู้สึกของผู้อื่น กระบวนการ Turning มีความสอดคล้องกับขั้นตอนการสอนของกลวิธีการอ่านภาพ ดังต่อไปนี้

1. ทักษะการฟังอย่างตั้งใจ (Active Listening) คือ การฟังนักเรียนอย่างมีสมาธิไวต่อสิ่งที่นักเรียนกำลังสื่อสาร ด้วยการมองตาผู้พูด พยักหน้ารับรู้ สอดคล้องในขั้นตอนการเริ่มต้นและขั้นตอนการสนองตอบต่อข้อคิดเห็นซึ่งผู้สอนต้องฟังอย่างตั้งใจ พร้อมชี้สิ่งที่นักเรียนพูดถึงในภาพ

2. ทักษะการทวนซ้ำ (Restatement) คือ การขยายขอบเขตความเข้าใจในการฟังโดยการพูดซ้ำ ในสิ่งที่นักเรียนเล่า เป็นทักษะที่ครูใช้เพื่อทบทวนความเข้าใจว่าตรงกับสิ่งที่นักเรียนกำลัง สื่อสารหรือไม่ มีความสอดคล้องในขั้นตอนการสนองตอบต่อข้อคิดเห็น ซึ่งผู้สอนมีการทวนซ้ำ และถอดความข้อคิดเห็นโดยอาจเปลี่ยนรูแปบบคำศัพท์ที่ถูกต้อง แต่ไม่เปลี่ยนความหมายที่นักเรียนกล่าวไว้

3. ทักษะการสะท้อน (Reflection) ครูใช้เพื่อการสะท้อนไปมาระหว่างการสื่อสารของนักเรียน นักเรียนรับรู้ว่าครูกำลังรับฟัง และใส่ใจต่อสิ่งที่นักเรียนพูด นอกจากนี้ยังช่วยให้นักเรียนเกิดการตระหนักรู้ในตนเอง ในขั้นตอนนี้มีความสอดคล้องในขั้นตอนการสนองตอบต่อข้อคิดเห็นเช่นเดียวกัน

4. ทักษะการตั้งคำถาม (Questioning) เป็นทักษะที่ใช้ในการปรับคลื่นเพื่อเชื่อมต่อการสนทนากับนักเรียน คำถามที่ดีจะช่วยให้นักเรียนทบทวนสิ่งที่เกิดขึ้น มีความสอดคล้องกับขั้นตอนการตั้งคำถามโดยมีคำถามหลักคือ ถามเกี่ยวกับสิ่งที่เกิดขึ้นในภาพ นักเรียนเห็นอะไรในภาพจึงทำให้พูดอย่างนั้นและสามารถค้นพบอะไรได้อีกในภาพ

5. ทักษะการเชื่อมโยง (Linking) ซึ่งใช้ในกิจกรรมกลุ่ม ก่อให้เกิดปฏิสัมพันธ์กับสมาชิกภายในกลุ่มต่อแก่นของเนื้อเรื่องที่กำลังพูดคุยกัน มีความสอดคล้องกับขั้นตอนการสรุปบทเรียนซึ่งผู้สอนเชื่อมโยงคำตอบต่างๆ ที่สัมพันธ์และแสดงแง่คิดประเด็นที่เหมือนและต่างกันของความคิด

3. การเรียนรู้แบบ Vygotsky's Zone of Proximal Development

Vygotsky (1978) นักจิตวิทยาสังคมศาสตร์ กล่าวถึงขอบเขตของพัฒนาการเรียนรู้ "ความแตกต่างระหว่างการพัฒนาจริงในขณะนั้นซึ่งกำหนดโดยความสามารถในการแก้ไข

ปัญหาด้วยตัวเองกับระดับของพัฒนาการแฝงซึ่งกำหนดโดยความสามารถในการแก้ปัญหาภายใต้การแนะนำของผู้ใหญ่หรือเพื่อนที่มีความรู้และทักษะมากกว่า

ดังนั้นการใช้กลวิธีอ่านภาพ ในขั้นตอนการตอบสนองความคิดเห็น เมื่อนักเรียนพูดแสดงความคิดเห็นและมีการใช้คำศัพท์หรือรูปแบบภาษาที่ผิด เมื่อครูถอดความโดยใช้คำศัพท์หรือรูปแบบภาษาที่ถูกต้อง แต่ไม่เปลี่ยนใจความของนักเรียน นักเรียนจะเกิดการเรียนรู้ภาษาที่ถูกต้องโดยอัตโนมัติ นอกจากนี้ครูสามารถจัดบรรยากาศและกิจกรรมหรือชิ้นงานที่เอื้ออำนวยให้เกิดการช่วยเหลือซึ่งกันและกัน มีการทำกิจกรรมกลุ่มที่นักเรียนคละความสามารถ มีการแสดงความคิดและแลกเปลี่ยนความเห็นกันภายในกลุ่ม นักเรียนที่มีความสามารถทางภาษาที่อ่อนเมื่อได้ฟังเพื่อนที่มีความสามารถทางภาษามากกว่าจึงเกิดการขยายขอบเขตการเรียนรู้ (Scaffolding)

องค์ประกอบของการอ่านภาพ

นอกจากทฤษฎีการเรียนรู้ทางภาษาดังกล่าวข้างต้นที่ส่งเสริมสนับสนุนผู้เรียนเรียนรู้ภาษาได้ดีแล้ว องค์ประกอบของภาพมีความสำคัญเช่นเดียวกัน ซึ่ง Avgerinou (2009) กล่าวว่าการอ่านภาพประกอบด้วยการใช้ทักษะ 11 ทักษะ ดังนี้

1. ความรู้เรื่องคำศัพท์ที่เกี่ยวกับภาพ (Visual Vocabulary) ได้แก่ความรู้จากส่วนประกอบพื้นฐาน สี เส้น รูปทรง พื้นผิว รูปแบบ องค์ประกอบ

2. ความรู้เรื่องแบบแผนที่เกี่ยวกับภาพ (Visual Conventions) ได้แก่ ความรู้จากป้ายภาพหรือสัญลักษณ์ และข้อตกลงที่มีความหมายทางสังคม

3. การคิดจากภาพ (Visual Thinking) ความสามารถในการแปลข้อมูลทุกรูปแบบเป็นภาพ กราฟฟิก หรือรูปแบบ ซึ่งช่วยในการติดต่อสื่อสาร

4. การมองเห็นภาพ (Visualization) กระบวนการที่สร้างเพื่อการมองเห็นภาพ

5. การใช้ตรรกะเกี่ยวกับภาพ (Visual Reasoning) การคิดอย่างมีตรรกะ อย่างเป็นเหตุผลเพื่อช่วยในการตีความหมายของภาพ

6. ความคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Critical Viewing) การนำทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณไปใช้ในการวิเคราะห์ภาพ

7. การแยกแยะเกี่ยวกับภาพ (Visual Discrimination) ความสามารถในการแยกแยะความแตกต่างระหว่างภาพ

8. การสร้างภาพขึ้นมาใหม่ (Visual Reconstruction) ความสามารถในการสร้างข้อความเกี่ยวกับภาพขึ้นอีกครั้งจากภาพเดิม

9. การเชื่อมโยงภาพ (Visual Association) ความสามารถในการเชื่อมโยงภาพซึ่งแสดงเรื่องราว รวมถึงการเชื่อมคำศัพท์กับภาพ

10. การสร้างความหมายเกี่ยวกับภาพขึ้นมาใหม่ (Reconstructing Meaning) ความสามารถในการสร้างความหมายขึ้นจากภาพ อาจเป็นความหมายที่ยังไม่สมบูรณ์

11. การสร้างความหมาย (Constructing Meaning) ความสามารถในการสร้างความหมายจากภาพให้สมบูรณ์แบบ

นอกจากนี้ Alberto (2007) ได้จำแนกองค์ประกอบของการอ่านภาพประกอบด้วย 3 ส่วน ดังต่อไปนี้

1. การคิดจากภาพ (Visual Thinking) เป็นทักษะเกี่ยวข้องในส่วนการมองเห็นและการแปลความคิด และข้อมูลไปทุกชนิดให้เป็นภาพหรือ กราฟฟิก ถ่ายทอดเป็นสารที่สามารถเข้าใจได้

2. การสื่อสารผ่านภาพ (Visual Communication) ความสามารถในการสื่อสารข้อความหรือความคิดจากสื่อภาพ อาจรวมถึงภาษาท่าทาง วัตถุ ป้าย สัญลักษณ์ ภาพยนต์ โฆษณา รูปภาพ รูปถ่าย เกมคอมพิวเตอร์ ภาพนิทรรศการ (Bamford, 2003)

3. การเรียนรู้จากภาพ (Visual Learning) เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้จากภาพหรือสื่อ ซึ่งเป็นการสร้างความรู้จากการมองเห็นภาพ ตัวอย่างเทคนิคการสอนส่งเสริมการเรียนรู้ที่ได้จากแผนผังความคิด สื่อภาพและการตีความจากคำถาม

สรุปได้ว่าการอ่านภาพประกอบด้วยการใช้ทักษะที่หลากหลาย กล่าวโดยรวมคือ ทักษะความรู้ในภาพ กระบวนการคิดจากภาพ การสื่อสารจากภาพ และการเรียนรู้จากภาพ ซึ่งผู้สอนควรศึกษาองค์ประกอบพื้นฐานดังกล่าว เพื่อให้เกิดความเข้าใจและสามารถนำความรู้เรื่ององค์ประกอบภาพไปออกแบบกิจกรรมโดยใช้การอ่านภาพได้อย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

ประเภทภาพที่ใช้ในการเรียนการสอน

ประเภทของภาพก็มีส่วนสำคัญที่สามารถส่งเสริมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิผล ซึ่งWright (1989) กล่าวว่าภาพที่ใช้ในห้องเรียนควรเป็นประเภทสื่อสภาพจริง (Authentic) อันได้แก่

1. หนังสือพิมพ์ รวมถึงภาพการ์ตูนในหนังสือพิมพ์
2. นิตยสาร
3. โฆษณาสินค้าหรือใบปลิว
4. แผ่นประชาสัมพันธ์ (Brochures) การท่องเที่ยวหรือวันหยุดพักผ่อน
5. แผ่นประชาสัมพันธ์ธุรกิจ
6. รายการสินค้า (Catalogues)
7. ปฏิทินภาพ
8. การ์ดอวยพรเทศการต่างๆ
9. โปสการ์ด

10. ภาพงานศิลปะ

11. โปสเตอร์ภาพ

12. ขั้นตอนการใช้สินค้า (Instruction)

13. หนังสือการ์ตูน

14. รูปครอบครัว

15. ภาพวาดของครูหรือนักเรียน

Günter and Herbert (1992) ได้จัดประเภทของภาพที่มีความสอดคล้องกับ Wright ดังนี้

1. รูปภาพจากนิตยสาร หรือหนังสือพิมพ์ อาจเป็นรูปคน สถานที่ ทิวทัศน์ หรือวัตถุ
2. รูปถ่าย ซึ่งครูหรือนักเรียนเป็นผู้ถ่าย
3. ภาพวาด หรือภาพศิลปะ
4. ภาพการ์ตูน
5. ภาพโฆษณา หน้าปกหนังสือ

กล่าวสรุปได้ว่าภาพที่ใช้สอนในห้องเรียนควรมีความหลากหลาย และเป็นสื่อสภาพจริง ซึ่งครูผู้สอนควรศึกษาประเภทภาพให้เข้าใจและเลือกให้เหมาะกับกิจกรรมการเรียนการสอน เพื่อให้การจัดกิจกรรมการเรียนการสอนบรรลุตามวัตถุประสงค์ที่ผู้สอนวางไว้

หลักการในการเลือกภาพ

ในการใช้ภาพประกอบการเรียนการสอน นอกจากคำนึงถึงองค์ประกอบของภาพ ประเภทของภาพแล้ว Wright (1989) ได้เสนอหลักในการเลือกภาพในการเรียนการสอนดังนี้

1. รูปของคน อาจเป็นคนเดียวหรือหลายคน
2. รูปสถานที่ อาจเป็นบ้าน อาคาร หรือภาพทิวทัศน์
3. รูปที่มีข้อมูลที่หลากหลาย
4. รูปภาพที่ต่อเนื่อง
5. รูปที่สามารถตีความได้หลากหลาย
6. รูปที่นักเรียนเป็นผู้วาด

นอกจากหลักการเลือกภาพข้างต้น Yenawine (2010) กล่าวว่า การเลือกภาพเป็นปัจจัยสำคัญในการส่งเสริมพัฒนาความคิดของผู้ดูภาพ ซึ่งหลักในการเลือกภาพแบ่งได้ตามหัวข้อต่อไปนี้

1. การดึงดูดความสนใจ ภาพควรจะถูกเลือกมาโดยทราบว่าจะใช้กับกลุ่มใด และ อะไรที่จะดึงดูดความสนใจของพวกเขา เป็นไปได้ที่มีความแตกต่างระหว่างผู้ดูที่เป็นผู้ใหญ่และผู้ดูที่เป็นเด็ก หรือในกลุ่มคนที่แตกต่างกันหรือแม้กระทั่งในด้านสถานที่ สิ่งสำคัญก็คือจะต้องหาหัวข้อซึ่งจะดึงดูดความสนใจผู้ดูแต่ละกลุ่ม

2. ภาพควรสื่อความหมายได้หลากหลาย ภาพต่างๆ ที่เลือกมาจะต้องเปิดกว้างสำหรับการตีความ ภาพควรมีส่วนที่ตีความได้อย่างสมบูรณ์ส่วนหนึ่ง และส่วนที่มีความหมายที่เป็นไปได้หลายความหมายหรือหลายระดับของความหมายอีกส่วนหนึ่ง วิธีการเช่นนี้ทำให้เกิดการท้าทายซึ่งดึงดูดความสนใจและทำให้เป็นไปได้ที่จะมีความคิดเห็นต่อยอดออกไปได้อีกหลากหลาย

3. ภาพควรเปิดโอกาสผู้เรียนฝึกทักษะในการค้นหาเรื่องราวที่อยู่ในนั้น เช่น ภาพศิลปะ ผู้สอนควรเลือกภาพที่ศิลปินตั้งใจจะให้ผู้ดูค้นหาพบเรื่องราว หรืออาจเป็นภาพฉากที่เกี่ยวกับชีวิตประจำวัน เช่น ภาพครอบครัว การเล่น และการทำงาน

4. ภาพควรเสนอความหลากหลายทั้งในแง่ของเวลาและวัฒนธรรม ความหลากหลายทำให้เกิดความยืดหยุ่นและการมองเห็นคุณค่า การแสดงออกเชิงสร้างสรรค์ของศิลปิน ผู้สอนควรต้องพิจารณาถึงความเกี่ยวข้องของงานแต่ละชิ้นกับชีวิตของผู้ดูบางคนเสมอ จากประสบการณ์ผู้ดูภาพน่าจะสามารถระบุและเข้าใจองค์ประกอบที่สำคัญต่างๆ ได้อย่างถูกต้อง

5. ควรมีการเรียงลำดับภาพจากเรียบง่ายไปหาภาพที่ซับซ้อน หลังจากเลือกภาพได้แล้วจะเป็นการเหมาะสมที่จะนำภาพต่างๆ มาเรียงลำดับจากภาพที่เรียบง่ายไปสู่ภาพที่มีความซับซ้อนมากขึ้น ภาพที่เรียบง่ายมากกว่า หมายถึงภาพที่มีความชัดเจนกว่าและมีการตีความที่เป็นไปได้น้อยกว่า มีรายละเอียดน้อยกว่า มีความแน่นของเนื้อหาน้อยกว่า

6. อาจเป็นลักษณะภาพชุด/ แก่นเรื่อง ภาพที่เลือกมาควรนำเสนอในลักษณะแบบต่อเนื่องโดยใช้องค์ประกอบที่มองเห็นได้หรือแก่นเรื่องเป็นตัวเชื่อมโยงเข้าด้วยกัน สำหรับผู้เริ่มต้น อาจเป็นภาพแม่กับลูก คนกำลังเล่นหรือทำงาน มากกว่าจะเป็นหัวข้อซึ่งต้องอาศัยการตีความอย่างละเอียดอ่อน และการจัดกลุ่มภาพตามแก่นเรื่องจะทำให้เกิดการใช้เหตุผลอย่างเป็นระบบ

กล่าวได้ว่าภาพเป็นปัจจัยที่สำคัญช่วยให้ผู้เรียนสนใจในการเรียน ผู้สอนจึงต้องคำนึงถึงหลักการในการเลือกภาพ ซึ่งภาพควรดึงดูดความสนใจของผู้เรียน สามารถสื่อความหมายและสามารถตีความหมายภาพได้หลากหลาย และเมื่อผู้สอนใช้ภาพต่อเนื่องหรือภาพชุด ควรมีการเรียงลำดับตามความเรียบง่าย นอกจากหลักการดังกล่าว ครูผู้สอนควรศึกษาถึงปัจจัยอื่น เช่น วัย ความสนใจ และความรู้พื้นฐานของผู้เรียนที่มีต่อภาพนั้น เพื่อทั้งผู้สอนและผู้เรียนสามารถพัฒนาศักยภาพของตนเองได้ตามเป้าหมาย

การฝึกทักษะและ หลักการสอนกลยุทธ์การอ่านภาพ

เมื่อผู้สอนศึกษาองค์ประกอบ ประเภท และหลักการในการเลือกภาพแล้ว ลำดับต่อไปผู้สอนควรศึกษาถึงวิธีการฝึกทักษะและหลักการสอน ซึ่ง สังคม ภูมิพันธ์ (2549) กล่าวถึง หลักการสอนอ่านภาพใช้หลักการติดต่อสื่อสารและใช้วิธีสอนเช่นเดียวกับการสอนอ่านและสอนเขียนทั่วไป

คือให้ผู้เรียนสามารถถอดรหัส (Decode) และการเข้ารหัส (Encode) โดยการฝึกทักษะแบ่งออกเป็น 2 วิธีการคือ

1. การถอดรหัสกับการเรียนรู้จากภาพ (Decode) การถอดรหัสเป็นการแปลความหมายของภาพข้อมูลหรือสิ่งที่มองเห็น นั้นคือ ความสามารถในการอ่านภาพได้อย่างถูกต้อง มีความเข้าใจและสามารถเชื่อมเนื้อหาของภาพตลอดจนแปลภาพให้เป็นคำพูดมีความชื่นชมในสุนทรียะของภาพนั้น การถอดรหัสและการเรียนรู้ภาพนั้นจำเป็นต้องได้รับการฝึกการดูภาพ การมองเห็นภาพมิได้หมายความว่าจะต้องเข้าใจหรือเกิดการเรียนรู้เสมอไปจะต้องได้รับการชี้แนะในการแปลความ หมายของภาพให้ถูกต้อง วิธีการนั้นเริ่มต้นจากการรับรู้และรู้จำแนกให้เห็นความแตกต่างภายในภาพสามารถวิเคราะห์ส่วนประกอบต่างๆที่ปรากฏในภาพ

2. การเข้ารหัสกับการเรียนรู้ภาพ (Encode) ทักษะการอ่านภาพ หมายรวมถึงทักษะการเขียนภาพการสร้างภาพการแปลความหมายจากการคิดและการพูดออกมาเป็นภาพ ตลอดจนการสร้างเรื่องราวหรือแสดงภาพเพื่อสื่อความหมายให้คนอื่นเข้าใจ การฝึกทักษะการอ่านภาพควรเริ่มต้นในระดับปฐมวัย โดยเฉพาะการให้เด็กฝึกการเรียงลำดับภาพ เพื่อฝึกความสามารถในเรียงความคิดให้เป็นลำดับเหตุผล

สังคม ภูมิพันธ์ (2549) ได้จำแนกระดับการเรียนรู้จากภาพแยกเป็น 2 ลักษณะใหญ่และในแต่ละลักษณะยังแยกย่อยออกไปอีกรวมแล้วมี 5 ระดับ พร้อมยกตัวอย่างการอธิบายภาพ

ตาราง 1 ระดับการเรียนรู้จากภาพ

ระดับการเรียนรู้	ตัวอย่างการอธิบายภาพ
1. ชั้นจำแนก (Differentiation)	
1.1 สังเกตส่วนประกอบต่างๆในภาพ	1.1 แยกได้ว่ามีคนและสิ่งของอะไรอยู่ในภาพ
1.2 วิเคราะห์รายละเอียดความสัมพันธ์ของส่วนประกอบต่างๆเหล่านั้น	1.2 เมื่อจัดหมวดหมู่ของคนและสิ่งของจะเน้นที่ประเภทแต่ละประเภทสัมพันธ์เกี่ยวข้องกันอย่างไร มีอะไรไม่เกี่ยวข้องกันบ้างแต่ละประเภทใช้ประโยชน์อย่างไร กับสถานที่ใด
2. ชั้นบูรณาการ (Integration)	
2.1 เชื่อมโยงประสบการณ์ของผู้อ่าน	2.1 สิ่งของดังกล่าวนั้นมีใช้ในท้องถิ่งเราหรือไม่
2.2 สรุปและเชื่อมโยงความคิด	2.2 สิ่งของดังกล่าวนั้นอาจเป็นของใช้ในท้องถิ่นมีประโยชน์ในการอากกำลังกายฯลฯ
2.3 สร้างสรรค์และเขียนคำอธิบาย	2.3 เขียนเรื่องราวเกี่ยวกับภาพนั้นๆเป็นเรื่องราว

กิดานันท์ มลิทอง(2536) ได้กล่าวถึงวิธีการสอนโดยใช้ภาพ กล่าวคือ

1. กระตุ้นให้ผู้เรียนดูภาพแล้วเชื่อมโยงเข้ากับประสบการณ์เดิมของตนเพื่อเกิดความเข้าใจและผลการเรียนรู้

2. อย่าใช้ภาพมากเกินความจำเป็นเพราะอาจทำให้ผู้เรียนไขว้เขวได้

3. ควรลดการพูดหรือคำอธิบายให้น้อยลง เพื่อเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้ศึกษาจากรายละเอียดของภาพมากขึ้น

4. กระตุ้นให้ผู้เรียนมีการแสดงออกและมีความคิดริเริ่มจากการดูภาพ

5. ควรมีคำถามเฉพาะเรื่องเพื่อให้นักเรียนคิดคำตอบจากภาพนั้น

สมศักดิ์ ภู่วิภาดาวรรธน์ (2544) ได้กล่าวถึงการฝึกฝนความสามารถในการอ่านภาพ ทำให้ผู้ฝึกฝนสามารถสังเกตสิ่งต่างๆได้ดี ซึ่งสามารถทำได้ดังนี้

1. การวาดภาพ ถือเป็นวิธีหนึ่งที่จะฝึกฝนทักษะการสังเกต กล่าวคือ นักเรียนจะต้องสังเกตอย่างละเอียดถึงความสัมพันธ์ของรายละเอียดที่ประกอบขึ้นเป็นภาพของสิ่งเหล่านั้นซึ่งครูควรต้องให้ความสำคัญกับความสามารถในการบันทึกสิ่งที่สังเกตมากกว่าคุณภาพของงานที่นักเรียนวาดนั้น

2. การบรรยายโดยการใช้ภาษา โดยการใช้ถ้อยคำบรรยายสิ่งที่ต้องการสื่อออกไป

นอกจากนี้ Yenawine (2001) ได้เสนอขั้นตอนการคิดจากภาพ (Visual Thinking) ซึ่งนำมาใช้ในการสอนการอ่านภาพ

1. การเริ่มต้นบทเรียน

ผู้สอนให้นักเรียนดูภาพ ให้เวลานักเรียนที่จะมองดูภาพเงียบๆ ชั่วขณะหนึ่ง ก่อนที่จะขอให้ผู้เรียนพูด

2. การตั้งคำถาม

การตั้งคำถามเป็นการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ผู้เรียนถูกกระตุ้นให้ตอบคำถามที่เกี่ยวกับสิ่งต่างๆที่มองเห็นในภาพ การตอบนำไปสู่การเข้ามามีส่วนร่วมอย่างสนอกสนใจและขยายขอบเขตออกไปจากจุดเริ่มต้น ครูจะใช้คำถามหลักประกอบด้วย สิ่งที่เกิดในภาพนี้ นักเรียนเห็นอะไรที่ทำให้นักเรียนพูดอย่างนั้น และ เราสามารถค้นพบอะไรได้อีก คำถามส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักมุ่งความสนใจ ใช้ความคิดไตร่ตรอง

3. การสนองตอบต่อข้อคิดเห็น

ครูฟังอย่างตั้งใจ พร้อมชี้สิ่งที่นักเรียนพูดถึงในภาพ แสดงออกด้วยท่าทางที่เป็นการให้กำลังใจ และถอดความข้อคิดเห็นแต่ละข้อโดยเปลี่ยนคำพูด แต่ไม่เปลี่ยนความหมายที่นักเรียน

พูด ในการใช้คำพูดใหม่ แสดงให้เห็นถึงวิธีการใช้โครงสร้างของประโยคที่ถูกต้องและการใช้คำศัพท์อย่างกว้างขวางเพื่อส่งเสริมความสามารถด้านภาษาของผู้เรียน

4. การสรุปบทเรียน

ครูเชื่อมโยงคำตอบต่างๆ ที่สัมพันธ์กัน ถึงแม้ว่าอาจจะมีความความคิดเห็นไม่ตรงกัน แสดงให้เห็นความคิดของนักเรียนมีวิวัฒนาการอย่างไร และแสดงให้เห็นข้อสังเกตและแง่คิดบางอย่างกระตุ้นให้เกิดข้อสังเกตและแง่คิดอื่นๆ อย่างไร ตลอดจนแสดงให้เห็นว่าความคิดเห็นต่างๆ มีการเปลี่ยนแปลงและเกิดขึ้นได้อย่างไร

กล่าวได้ว่า การจัดการเรียนการสอนเพื่อให้ผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนได้พัฒนาความสามารถในการอ่านภาพเป็นสิ่งสำคัญไม่ยิ่งหย่อนไปกว่าการเรียนเนื้อหาบทเรียนตามหลักสูตร ทั้งนี้ผู้สอนควรมีความเข้าใจในหลักการสอน ซึ่งอาจสรุปได้ 2 หลักการใหญ่ ๆ กล่าวคือ ขั้นจำแนก หรือการถอดความจากภ์าพ ผู้เรียนควรได้ฝึกการแปลความหมายจากสิ่งที่มองเห็น หัดสังเกต วิเคราะห์ความสัมพันธ์ และเชื่อมโยงจากประสบการณ์ของตนเอง ในขั้นตอนนี้ผู้สอนอาจใช้คำถามกระตุ้นความคิดของผู้เรียน และขั้นบูรณาการ เป็นขั้นตอนที่ผู้เรียนควรฝึกการสรุป เชื่อมโยงความคิดและสร้างสรรค์ออกมาในรูปแบบของการเขียนหรือพูด ทั้งนี้ผู้สอนอาจปรับรูปแบบและวิธีการสอนให้เหมาะสมกับผู้เรียนแต่ระดับเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียนต่อไป

ข้อดีและความสำคัญของกลวิธีการอ่านภาพและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

นอกจากการศึกษาหลักการสอนผู้สอนควรศึกษาถึงข้อดีของการใช้ภาพเพื่อเป็นแนวทางในการตัดสินใจในการเลือกวิธีการสอน Patterson(1989) ได้กล่าวถึงข้อดีของการใช้ภาพประกอบการเรียนการสอน ดังต่อไปนี้

1. ภาพมีราคาถูกและหาง่าย ผู้สอนอาจวาดหรือถ่ายภาพขึ้นได้เอง
2. สะดวกในการใช้และใช้ได้นานหลายครั้ง
3. ภาพเป็นสิ่งที่จำลองความจริงหรือที่อยู่ห่างไกลมาให้เราศึกษารายละเอียดได้
4. ภาพเป็นสิ่งที่ช่วยอธิบายคำสอนของครูซึ่งเป็นนามธรรมให้เป็นรูปธรรม และช่วยให้ผู้เรียนเข้าใจในเนื้อหาที่เรียนหรืออ่านได้สมบูรณ์ขึ้น
5. ภาพช่วยเป็นจุดรวมความสนใจในการเรียนและการอภิปรายร่วมกันของผู้เรียน ทำให้ไม่น่าเบื่อ และทำให้ผู้เรียนดูภาพแล้วมีประสบการณ์ร่วมกัน
6. ช่วยให้ผู้เรียนมีส่วนร่วมในการอภิปรายร่วมกัน

Wright (1989) กล่าวเพิ่มเติมถึงข้อดีของภาพที่สอดคล้องกับ Patterson ดังนี้

1. ภาพเพิ่มความสะดวกในการเตรียมกิจกรรม สามารถใช้ได้หลายครั้งและห้องเรียนที่ต่างกัน

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ห้องสมุดงานวิจัย

2. ภาพช่วยจัดระบบในการเรียนการสอนได้ง่ายขึ้น

3. ภาพเป็นสิ่งที่น่าสนใจสำหรับนักเรียน ภาพช่วยเพิ่มแรงจูงใจในการเรียน

4. ภาพมีความหมายและเป็นสื่อสภาพจริง (Authentic)

5. ภาพสามารถเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนภาษา

Gail (1999) กล่าวถึง การใช้ภาพในการเรียนการสอนมีส่วนเพิ่มประสิทธิภาพในการเรียนรู้ของผู้เรียน ดังต่อไปนี้

1. ภาพสามารถเพิ่มแรงจูงใจและทำให้ผู้เรียนอยากมีส่วนร่วมในกิจกรรมการเรียน

2. ภาพสามารถกำหนดบริบท สถานที่ ผู้สามารถใช้รูปแบบภาษาที่เกี่ยวข้องในสถานที่นั้น เช่น โรงเรียน ร้านค้า โรงภาพยนต์

3. ผู้เรียนสามารถฝึกทักษะการบรรยายจากรูปภาพที่เห็น

4. ภาพสามารถเป็นตัวช่วยในการตอบคำถาม เมื่อผู้เรียนฝึกการอ่าน

5. ภาพสามารถกระตุ้นและให้ข้อมูลในการสนทนา การปรึกษา และการเล่าเรื่อง

สมสิทธ จิตตราพร(2551) กล่าวถึงความสำคัญของการอ่านภาพได้ดังนี้

1. ช่วยเพิ่มความชำนาญต่างๆ ทางด้านภาษาพูดและภาษาเขียน

2. ส่งเสริมการแสดงออกและการจัดหรือเรียงลำดับความคิด

3. ช่วยเพิ่มแรงกระตุ้นและความสนใจในวิชาต่างๆแก่ผู้เรียน

4. เป็นการช่วยให้ผู้เรียนที่พิการหรือด้อยความสามารถให้เกิดการเรียนรู้ ทั้งนี้เนื่องจากในบางครั้งไม่สามารถใช้วิธีการสอนแบบปกติธรรมดากับผู้เรียนเหล่านั้น

5. ช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาความเป็นตัวของตนเองและทำให้มองเห็นความสัมพันธ์ระหว่างตนเองกับโลกภายนอกได้

6. ช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเชื่อมั่นในตนเองและสามารถพึ่งพาตนเองได้

กล่าวได้ว่าการใช้ภาพเป็นสื่อในการเรียนการสอนเป็นสิ่งที่ช่วยให้ผู้เรียนสามารถฝึกทักษะทางด้านการอ่านภาพ ทักษะการใช้ภาษา ช่วยเพิ่มแรงจูงใจในการเรียนให้กับผู้เรียนได้เป็นอย่างดี และยังช่วยพัฒนาความเป็นตัวของตัวเอง และความเชื่อมั่นในตนเอง อย่างไรก็ตามผู้สอนควรมีความรู้ในวิธีการเลือกภาพ วิธีการใช้ภาพในการเรียนการสอน เพื่อเพิ่มประสิทธิ์ผลในการเรียนการสอนได้ตามวัตถุประสงค์ของการเรียนการสอน

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

มีนักการศึกษาทำการวิจัยเกี่ยวกับทักษะการอ่านภาพในด้านต่างๆ ดังต่อไป

Rourke (2009) ได้ทำวิจัยเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพในเรื่องเกี่ยวกับทักษะอ่านภาพและรูปแบบการเรียนที่ส่งเสริมการเรียนรู้ของนักศึกษาระดับปริญญาตรีในมหาวิทยาลัยออสเตเรียและมหาวิทยาลัยในนิวซีแลนด์ จำนวน 231 คนโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาทักษะการอ่านภาพของนักศึกษา 2) เพื่อระบุรูปแบบการเรียนรู้ของนักศึกษาที่ส่งเสริมทักษะการอ่านภาพ จาก 3 กลุ่ม คือ กลุ่มถนัดการเรียนที่ใช้การมองเห็น (Visual learning) กลุ่มถนัดการเรียนที่ใช้ทางการฟัง (Auditory learning) และกลุ่มถนัดทางการเคลื่อนไหว (Kinaesthetic learning) 3) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างความสามารถในการอ่านภาพและรูปแบบการเรียนรู้ ซึ่งผู้วิจัยเก็บข้อมูลจากแบบสอบถาม และแบบทดสอบ แบบ F-sort และ Q-sort ผลวิจัยพบว่า 1) ผู้เข้าร่วมการวิจัยมีทักษะการอ่านภาพ (40.6%) ทักษะการเคลื่อนไหว (34.2%) และ ทักษะการฟัง (25.2%) 2) นักศึกษาที่มีความถนัดการเรียนที่การมองเห็น มีทักษะการอ่านภาพสูงกว่านักศึกษากลุ่มอื่นๆ 3) ความสามารถในการอ่านภาพมีความสัมพันธ์กับรูปแบบการเรียนรู้ ซึ่งพบว่ากลุ่มที่ทำคะแนนได้เต็ม 100 ในจำนวนทั้ง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มถนัดการเรียนใช้การมองเห็น

นอกจากนี้งานวิจัยกรณีศึกษาของ Hu และ Commeyras (2008) กรณีศึกษาเด็กจีนที่ใช้ทั้งภาษาจีนและ ภาษาอังกฤษ วัย 5 ปี ที่เพิ่งย้ายจากประเทศจีน Chachao ไม่สามารถเข้าใจและใช้ภาษาอังกฤษในชั้นเรียนกับเพื่อน ผู้วิจัยพบว่า Chachao ไม่มีความสุขในห้องเรียน ดังนั้นผู้วิจัยจึงสอน Chachao นอกชั้นเรียนโดยการใช้สมุดภาพปราศจากคำบรรยาย(Wordless Picture Book) ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาพัฒนาการอ่าน-เขียนทั้งภาษาอังกฤษและภาษาจีนของเด็ก โดยใช้เวลา 10 อาทิตย์ ซึ่งกิจกรรมที่ใช้ร่วมสมุดภาพคือ การเรียงคำ การแต่งประโยค การสะกดคำ ผู้วิจัยได้วิเคราะห์ข้อมูลโดยดูพัฒนาการการใช้พัญชนะ การจดการจำ การพูดและใช้คำศัพท์ทั้งภาษาจีนและภาษาอังกฤษ ผลการศึกษาพบว่า สมุดภาพปราศจากคำบรรยายบูรณาการการใช้กิจกรรมเน้นการอ่าน-เขียนสามารถส่งเสริมการเรียนของเด็กทั้ง 2 ภาษาได้

งานวิจัยของ Hung (2009) ที่ศึกษาการใช้สมุดภาพปราศจากคำบรรยายเช่นเดียวกัน แต่ได้ศึกษาการเรียนการเขียนของนักศึกษาวิชาเอกภาษาอังกฤษ จากมหาวิทยาลัยแห่งหนึ่ง ในประเทศไต้หวัน ผู้วิจัยได้ศึกษาประสิทธิผลของการใช้สมุดภาพปราศจากคำบรรยาย โดยมีการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพ ผลการวิจัยพบว่า ประโยชน์ของการใช้สมุดภาพปราศจากคำบรรยายคือ 1) ผู้เรียนเกิดการพัฒนาทั้งทักษะการเขียนและการพูด 2) ส่งเสริมการเขียนเชิงสร้างสรรค์และทักษะการคิด 3) ส่งเสริมความพึงพอใจในการเรียน ส่วนปัญหาที่พบในระหว่างกิจกรรมการสอนโดยใช้สมุดภาพปราศจากคำบรรยาย คือ นักเรียนมีความสามารถในการพูดค่อนข้างจำกัดและครูไม่มีเวลาพอ

สำหรับการสอนและตรวจงาน จากข้อมูลสามารถกล่าวได้ว่าการใช้สมุดภาพปราศจากคำบรรยาย สามารถพัฒนาทักษะการเขียนและทักษะการพูดของผู้เรียน

Walsh (2003) ศึกษาความสามารถการอ่านภาพ (Visual Literacy) ผ่านการโต้ตอบ (Response) ของเด็กเมื่ออ่านสมุดภาพ 2 เล่มคือ I Went Walking (Machin,1989)และ Felix and Alexanden (Denton,1985) โดยศึกษากับนักเรียนระดับอนุบาลและประถมศึกษาปีที่ 1ใน Sydney โดยคละเด็กที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่ 2 (L2) และเด็กที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่ 1 (L1) ผลการศึกษาพบว่า เด็กมีการโต้ตอบผ่านการเข้าใจจากภาพมากกว่าตัวหนังสือ โดยสังเกตจากคำตอบ ภาพเป็นส่วนช่วยกระตุ้นให้เด็กโต้ตอบอย่างหลากหลาย เด็กได้พัฒนาทักษะการสังเกตรายละเอียดของภาพ การเชื่อมโยงจากประสบการณ์ของตนเอง การแปลความ การคาดเดาจากข้อมูลใหม่ การใส่อารมณ์ความรู้สึก และการประเมินผล แสดงออกมาโดยการสื่อสารทางการพูด ส่วนอีกประเด็นที่น่าสนใจจากการเปรียบเทียบเด็กที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่ 1 และเด็กที่ใช้ภาษาอังกฤษเป็นภาษาที่ 2 พบว่าเด็ก L2 สามารถเข้าใจและแสดงความคิดเห็นได้จากภาพเช่นเดียวกับเด็ก L1 แม้ว่าเด็ก L2 จะมีความลำบากในการใช้คำศัพท์ที่เหมาะสมและถูกต้องตามหลักภาษา แต่พัฒนาการทางภาษาของเด็ก L2 ก็ได้รับการพัฒนาโดยใชภาพและครูก็เป็นส่วนสำคัญในการให้โอกาสเด็ก L2 ในการขยายขอบเขตการเรียนรู้ (Scaffold)

Swick (2002) ศึกษาการใช้รูปภาพเพื่อกระตุ้นทักษะทางสังคมและพัฒนาการทางภาษาของนักเรียนชั้นอนุบาลที่ Southern Illinois ที่ด้อยโอกาส จำนวน 30 คน โดยใช้รูป 10 รูปในสถานที่ 3 ประเภท ได้แก่ บริเวณที่คนอาศัยอยู่ที่มีรายได้ต่ำ บริเวณที่คนอาศัยอยู่มีรายได้ปานกลาง และบริเวณที่คนอาศัยที่มีรายได้สูง มีการเก็บข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ โดยข้อมูลเชิงปริมาณผู้วิจัยสนใจที่จะศึกษาจำนวนคำที่ใช้ในรูปที่เด็กคุ้นเคยมากกว่ารูปภาพที่เด็กไม่คุ้นเคยหรือไม่ ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพผู้วิจัยสนใจที่ค้นหาว่าการรับรู้ทางสังคม (Social Perception) ของเด็กด้อยโอกาสที่มีต่อรูปภาพที่คละประเภท ผลการศึกษาพบว่า เด็กมีการโต้ตอบบ่อยที่สุดกับรูปภาพที่คนอาศัยอยู่ที่มีรายได้ต่ำ สามารถสรุปได้ว่า เด็กมีการโต้ตอบได้มากกับรูปภาพที่ตนเองรู้สึกคุ้นเคยกับวัฒนธรรมของตนเอง ส่วนข้อมูลเชิงคุณภาพ พฤติกรรมของเด็กค่อนข้างมีความละเอียดในการค้นหา สืบเสาะข้อมูลกับภาพที่ใกล้เคียงกับชีวิตประจำวันของเด็ก

นอกจากนี้ยังมีงานวิจัยของ Kleinman และ Dwyer (1999) ศึกษาผลของทักษะการอ่านภาพมีส่วนช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ ผลการศึกษาพบว่า การใช้ภาพกราฟฟิกที่มีสีสันในการเรียนช่วยส่งเสริมความสำเร็จในการเรียนมากกว่าภาพสีขาวกับสีดำ โดยเฉพาะการเรียนที่ใช้ความคิดรวบยอด นอกจากนี้ Mayer et al (1996) เปรียบเทียบการสรุปความโดยการใช้รูปภาพในการบรรยายขั้นตอนกระบวนการกับการใช้สรุปความด้วยตัวหนังสือล้วนๆและการใช้ภาพที่มีการใช้ตัวหนังสือใน

จำนวนที่ต่างกัน ในการวัดความคงทนของความรู้ ผลการศึกษาพบว่า การสรุปความโดยใช้ภาพมีประสิทธภาพมากกว่าการใช้ตัวหนังสือล้วนๆและการใช้สื่อภาพทีมีการใช้ตัวหนังสือน้อยมีประสิทธิภาพกว่าการใช้ตัวหนังสือจำนวนมากในการสรุปความ

งานวิจัยภายในประเทศในเรื่องทักษะการอ่านภาพยังไม่เป็นที่แพร่หลาย โดยทั้งนี้มีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการใช้ภาพเพื่อส่งเสริมการเรียนรู้ด้านต่างๆ ดังต่อไปนี้

สุวิทย์ นวะมะวัฒน์ (2538) ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างสมรรถภาพทางสมองด้านการรู้และเข้าใจทางรูปภาพกับความคิดสร้างสรรค์ พร้อมทั้งหาสมรรถภาพทางสมองด้านการรู้และเข้าใจทางรูปภาพแบบต่างๆ ที่เป็นตัวทำนายที่ดี ในการทำนาย ความคิดสร้างสรรค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 จำนวน 378 คน ผลการวิจัยพบว่า สมรรถภาพทางสมองด้านการรู้และเข้าใจทางรูปภาพทั้ง 6 แบบ คือ แบบหน่วย แบบกลุ่ม แบบความสัมพันธ์ แบบระบบ แบบการแปลงรูป และแบบการคาดการณ์ มีความสัมพันธ์กับความคิดสร้างสรรค์ในทางบวกอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .001 ทั้งหมด

นอกจากนี้งานวิจัยแบบรายกรณี ซึ่งกรณีศึกษาเป็นเด็กออทิสติกระดับปานกลาง อายุ 10 ปี ซึ่งศึกษาผลการใช้สื่อภาพต่อความสามารถด้านการสื่อสารและเพื่อสร้างเครื่องมือพัฒนาความสามารถด้านการสื่อสาร (นุชนาถ แก้วมาต ,2547) ผลการวิจัยพบว่า เด็กดังกล่าวมีความสามารถด้านการสื่อสารดีขึ้นทุกด้าน ได้แก่ความสามารถด้านการเข้าใจความหมายในการสื่อสาร ความสามารถในการพูดสื่อสารดีขึ้น และความสามารถด้านการเป็นผู้ริเริ่มสื่อสารเมื่อเปรียบเทียบก่อนและหลังการวิจัย

นอกจากนี้มีงานวิจัยที่ศึกษาเกี่ยวกับการใช้นิทานภาพพัฒนาทักษะการฟังและการพูดของเด็กปฐมวัย จำนวน 21 คน (พิชญาดา ธาตุอินจันทร์, 2551) ผลการศึกษาพบว่า หลังจากการใช้นิทานภาพ นักเรียนมีทักษะการฟังและการพูดอยู่ในระดับดีมาก

กฤษณะ สุขะอ้าย (2552) ศึกษาการใช้เทคนิคส่งเสริมความคิดโดยใช้ภาพเป็นสื่อเพื่อส่งเสริมความสามารถในการอ่านและการเขียนภาษาอังกฤษเชิงสร้างสรรค์ของผู้เรียนระดับปริญญาตรี จำนวน 28 คน พบว่า คะแนนความสามารถในการอ่าน การเขียนภาษาอังกฤษเชิงสร้างสรรค์สูงขึ้นหลังการใช้เทคนิคการส่งเสริมความคิดโดยใช้ภาพเป็นสื่อ

จากงานวิจัยเกี่ยวกับการใช้ทักษะการอ่านภาพทั้งในประเทศและต่างประเทศ สามารถสรุปได้ว่า กลวิธีการอ่านภาพน่าจะสามารถพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนในด้านความสามารถทางภาษาและความคิด โดยทั้งนี้ ผู้ศึกษาสนใจในการนำกลวิธีการอ่านภาพไปปรับใช้ในการพัฒนาทักษะการพูดและการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

ความสามารถในการพูดภาษาอังกฤษ

ความหมายของการพูด

มีนักการศึกษาได้ให้ความหมายของการพูดหลายความหมาย ได้แก่ Valette (1977) กล่าวว่า การพูด มิได้เป็นการออกเสียงคำพูด และออกเสียงสูงต่ำในประโยคเท่านั้น ผู้พูดจะต้องทำให้ผู้ฟังเข้าใจในสิ่งที่ตัวเองพูด ขณะเดียวกันต้องเลือกใช้สำนวนภาษาที่ถูกต้องเป็นที่ยอมรับของเจ้าของภาษาด้วย ส่วน Byrne (1987) ให้ความหมายการพูดว่าเป็นกระบวนการสองทิศทาง ที่เกี่ยวข้องกับทักษะการรับรู้ (Receptive Skill) ของผู้ฟังและทักษะการผลิตภาษา (Productive Skill) ของผู้พูด โดยผู้พูดจะทำหน้าที่ส่งรหัส เพื่อสื่อเจตนาหรือความต้องการ ในขณะที่ผู้ฟังจะถอดรหัสหรือตีความสารนั้น โดยอาศัยความซ้ำซ้อน (Redundancy) ในตัวภาษาพูด ความรู้ในเรื่องระบบภาษา เช่น เสียงหนักเบา ตลอดจนเข้าใจภาษาท่าทาง ช่วยในการตีความนั้นให้ตรงตามเจตนาของผู้สื่อ Smith (1989) กล่าวสอดคล้องกับ Byrne ว่า การพูดสื่อสารก็คือ กระบวนการถ่ายทอดความคิด ซึ่งเกิดจากมนุษย์มีการปฏิสัมพันธ์กัน มีผู้สื่อและผู้รับสาร วิไลพร ธนสุวรรณ (2530) ได้กล่าวถึงการพูดเป็นการแสดงออกซึ่งความคิด ความต้องการด้วยวาจา โดยใช้ภาษาสื่อ การเรียนพูดภาษาต่างประเทศเป็นกรรมวิธีที่ค่อนข้างใช้เวลา นักเรียนต้องเรียนรู้การฝึกออกเสียงคำต่างๆ และเลียนแบบตามผู้สอน ตลอดจนจำโครงสร้างประโยคพื้นฐาน เพื่อสร้างความมั่นใจในการพูด ในขณะ ผดุง อารยะวิญญู (2537) ให้ความหมายของการพูด หมายถึงการเปล่งเสียงออกเป็นพยางค์ที่มีความหมาย ทำให้ผู้ฟังเข้าใจความหมายนั้นได้

กล่าวโดยสรุปได้ว่า การพูด หมายถึง การแสดงออกซึ่งความคิดด้วยวาจา และเป็นการแลกเปลี่ยนสาร โดยประกอบด้วยผู้สื่อและผู้ส่งสาร การพูดจะมีประสิทธิภาพหรือประสบผลสำเร็จได้นั้น ผู้พูดจะต้องฝึกการใช้สำเนียงและถ้อยคำที่มีความถูกต้อง เพื่อทำให้ผู้ฟังเข้าใจในสิ่งที่ผู้พูดต้องการสื่อสาร

องค์ประกอบของการพูด

นอกจากความหมายในการพูดดังกล่าวข้างต้น เพื่อให้การสื่อสารมีประสิทธิภาพการสื่อสารต้องคำนึงถึงองค์ประกอบของการพูด Harris (1974) กล่าวว่าองค์ประกอบที่สำคัญของกระบวนการพูดได้แก่

1. การออกเสียง ซึ่งหมายถึง การออกเสียงสระ พยัญชนะ การเน้นเสียงระดับเสียงสูงต่ำในประโยค ตลอดจนถึงจังหวะในการพูด
2. โครงสร้างไวยากรณ์
3. การใช้คำศัพท์
4. ความคล่องแคล่ว

5. ความเข้าใจ

นอกจากนี้ Bartz (1979) กล่าวถึงความสามารถในการพูดว่าเป็นทักษะที่ซับซ้อนและจะต้องประกอบด้วยองค์ประกอบของการพูด 5 ประการคือ

1. ความคล่องแคล่ว
2. ความสามารถพูดให้ผู้อื่นเข้าใจ
3. ปริมาณของข้อมูลที่สื่อสารได้
4. คุณภาพของข้อความที่สามารถนำมาสื่อสาร
5. ความพยายามในการสื่อสาร

Searle (1987) กล่าวว่า การพูดติดต่อสื่อสารจะต้องประกอบไปด้วย

1. การกล่าวถ้อยคำ (Utterance Act) หมายถึง การที่ผู้พูดกล่าวคำ หรือประโยคขึ้นมาใช้ในการสื่อสาร ซึ่งคำพูดหรือประโยคดังกล่าวต้องมีจุดมุ่งหมายหมายเพื่อการสื่อสารด้วย

2. การกล่าวคำพูดเพื่อก่อให้เกิดหรือบรรลุจุดประสงค์อย่างใดหย่างหนึ่งตามสถานการณ์ (Preposition Act) หมายถึง การที่ผู้พูดใช้ถ้อยคำที่เหมาะสมกับเหตุการณ์และบุคคลที่เกี่ยวข้องกับเหตุการณ์นั้น

3. การแสดงเจตนาในการกล่าวคำพูด (Illocutionary Act) หมายถึง การแสดงออกซึ่งความตั้งใจของผู้พูดในการกล่าวถ้อยคำ เช่น ต้องการทักทาย ขอร้องแนะนำ ขอโทษ เป็นต้น

นอกจากนั้น อุดม บัวเพียร(2533) ได้กล่าวถึงองค์ประกอบของการพูดมีดังต่อไปนี้

1. ผู้พูด (Speaker)
2. สาระหรือเนื้อหาที่พูด (The speech)
3. ผู้ฟัง (Audience)
4. เครื่องมือในการสื่อความหมาย (Communication Channel)
5. ความมุ่งหมายของการพูดหรือผลที่เกิดจากการพูด (Objection)

การพูดประกอบด้วยหลายองค์ประกอบด้วยกัน อาจกล่าวโดยสรุปว่า องค์ประกอบของการพูดที่สำคัญ ประกอบด้วย การออกเสียงและการใช้อวัยวะต่างๆเพื่อให้เกิดเสียงที่ถูกต้อง โครงสร้างไวยากรณ์ ความเหมาะสมของประโยค การใช้คำศัพท์ ปริมาณของข้อความในการสื่อสารและคุณภาพของข้อความ ความเข้าใจและความพยายามในการสื่อสาร และความคล่องแคล่วความต่อเนื่อง

วิธีการสอนพูด

นอกจากการศึกษาความหมายและองค์ประกอบของการพูด การศึกษาวิธีการสอนพูดก็มีความสำคัญสำหรับผู้สอน Brumfit (1984) ได้เสนอกิจกรรมเกี่ยวกับทักษะการพูดภาษาอังกฤษ ซึ่งผู้สอนอาจเลือกใช้ให้เหมาะสมกับผู้เรียน แต่ละระดับได้ดังนี้คือ

1. ให้ตอบคำถาม ซึ่งผู้สอนหรือเพื่อนในชั้นเป็นผู้ถาม
2. บอกให้เพื่อนทำตามคำสั่ง
3. ให้บอกลักษณะวัตถุสิ่งของต่างๆ จากภาพ
4. ให้เล่าประสบการณ์ต่างๆ ของผู้เรียน โดยครูอาจใช้คำสำคัญต่างๆ
5. ให้รายงานเรื่องราวต่างๆ ตามที่ได้กำหนดหัวข้อไว้
6. จัดสถานการณ์ต่างๆ ให้ผู้เรียนใช้บทสนทนาต่างๆ กันไป
7. ให้เล่นเกมต่างๆ ทางภาษา
8. ให้ฝึกการสนทนาทางโทรศัพท์
9. ให้โต้วาที อภิปราย แสดงความคิดเห็น
10. ให้แสดงบทบาทสมมุติ

สุภัทรา อักษรานุเคราะห์ (2530) ได้เสนอแนะวิธีการฝึกทักษะการพูดไว้ดังนี้

1. ให้อธิบายรูปภาพ
2. ให้สนทนาเป็นคู่ๆ โดยผู้สอนสร้างสถานการณ์
3. ให้สำรวจกิจกรรมที่เพื่อนทำมากที่สุดในบ่ายวันอาทิตย์และรายงานหน้าชั้น
4. ให้สัมภาษณ์เป็นคู่ หรือเป็นกลุ่ม โดยผู้สอนกำหนดสถานการณ์ให้
5. ให้บรรยายเรื่องราวโดยใช้จินตนาการของตนเอง หรือประสบการณ์จริง

นอกจากกนี้ ผดุง อารยะวิญญู (2542) ได้กล่าวถึงวิธีการสอนพูดกว้างๆ 3 วิธีคือ

1. **วิธีธรรมชาติ** (Natural Method) การสอนพูดนี้คำนึงถึงผู้เรียนเป็นสำคัญ การจัดบทเรียนต้องให้สอดคล้องกับวุฒิภาวะและความสนใจของผู้เรียน มุ่งให้ผู้เรียนเรียนรู้โดยอาศัยประสบการณ์ตรงและใช้สิ่งแวดล้อมจริงๆ

2. **วิธีการสังเคราะห์** (Synthetic Method) การสอนที่เน้นการออกเสียงเป็นคำๆ และเป็นคำที่มีความหมายแต่ไม่เน้นเกี่ยวกับการวางตำแหน่งของอวัยวะในการพูด การสอนจะเริ่มต้นด้วยการฝึกหายใจ การเปล่งเสียง ตามด้วยการสอนเป็นคำๆ

3. วิธีวิเคราะห์ (Analytical Method) วิธีนี้เกี่ยวกับตำแหน่งของอวัยวะในการพูด โดยมีความเชื่อว่า การพูดจะชัดหรือไม่ขึ้นอยู่กับการเปล่งเสียงที่ถูกต้อง และต้องอาศัยการวางอวัยวะในการพูดที่ถูกต้อง

กล่าวได้ว่าการสอนการพูดมีหลายวิธีและผู้สอนสามารถสร้างกิจกรรมอย่างหลากหลาย อาทิเช่น การถาม-ตอบ การบรรยายเรื่องราวหรือประสบการณ์ของผู้เรียน การบรรยายภาพ การแสดงบทบาทสมมุติ การโต้วาที อภิปราย แสดงความคิดเห็นง ซึ่งวิธีการสอนนั้นผู้สอนควรฝึกให้ผู้เรียนออกเสียงคำศัพท์อย่างถูกต้องก่อน และควรสร้างกิจกรรมที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ จึงจะทำให้การสอนนั้นเกิดประสิทธิผล

ระดับความสามารถในการพูด

นอกจากการศึกษาความหมาย องค์ประกอบ และวิธีการสอนพูด การศึกษาระดับความสามารถในการพูดก็เป็นเรื่องสำคัญที่ผู้สอนควรศึกษา Carroll (1980) ได้ แบ่งระดับความสามารถในการพูดออกเป็น 9 ระดับ คือ

1. ระดับผู้ไม่สามารถใช้ภาษาได้เลย (Non-User)
2. ระดับผู้ใช้ภาษาได้เพียงเล็กน้อย (Intermittent)
3. ระดับผู้ใช้ภาษาได้จำกัดมาก (Extremely Limited) พูดได้ตะกุกตะกัก เข้าใจในบทสนทนาเร็วได้เพียงเล็กน้อย ไม่สามารถพูดคุยเป็นเรื่องราวที่ต่อเนื่อง จับได้แต่ใจความสำคัญ
4. ระดับผู้ใช้ภาษาได้จำกัด (Marginal) สามารถโต้ตอบสนทนาได้ แต่ไม่สามารถนำการสนทนาพูดเสนอแนะ หรืออภิปรายได้ มีข้อจำกัดในการสนทนา ขาดความคล่องแคล่วถูกต้อง แต่ยังเข้าใจข้อความที่สนทนาได้ตรงกัน
5. ระดับผู้ใช้ภาษาได้ปานกลาง (Modest) สามารถสื่อความสำคัญในบทสนทนาได้ แต่ใช้ไวยากรณ์ยังผิดพลาด คิดตามหรือทบทวนข้อความเพื่อให้ได้ใจความชัดเจน ขาดความคล่องแคล่วสามารถเป็นผู้นำในการสนทนาได้ แต่ยังไม่น่าสนใจเพราะขาดลีลาทางภาษา
6. ระดับผู้ใช้ภาษาค่อนข้างดี (Competent) ผู้พูดสามารถคุยในหัวข้อที่ต้องการได้ เปลี่ยนเรื่องได้ หยุดสนทนาเป็นครั้งคราว สามารถเริ่มเรื่องสนทนาได้
7. ระดับผู้ใช้ภาษาได้ดี (Good) ผู้พูดสามารถเล่าเรื่องได้ชัดเจน และมีเหตุผลสนทนาได้อย่างต่อเนื่อง แต่ไม่คล่องแคล่วมากนัก สามารถติดตามการสนทนา มีการพูดซ้ำข้อความเดิมบ้างแต่โต้ตอบได้อย่างมีประสิทธิภาพ
8. ระดับผู้ใช้ภาษาได้ดีมาก (Very Good) ผู้พูดสามารถอภิปรายได้อย่างมีประสิทธิภาพ สามารถนำการสนทนาดำเนินเรื่องต่อไป และขยายความได้ตามความจำเป็น แสดงอารมณ์ขันและโต้ตอบด้วยน้ำเสียงและท่าทางที่เหมาะสม

9. ระดับผู้เชี่ยวชาญในการใช้ภาษา (Expert) ผู้พูดสามารถพูดได้เหมือนเจ้าของภาษา สนทนาหัวข้อในเรื่องต่างๆ และสามารถจับใจความสำคัญได้

นอกจากนี้ Valette และ Disick (อ้างใน เกวลิน เฟื่องจันทร์, 2546) แบ่งระดับความสามารถในการพูดออกเป็น 5 ขั้น ดังนี้

1. ขั้นกลไก ผู้เรียนสามารถเลียนแบบเสียงตามแบบเจ้าของภาษาได้ ตลอดจนการท่องจำข้อความบทสนทนา โดยไม่จำเป็นต้องเข้าใจคำ หรือ ข้อความเหล่านั้น

2. ขั้นความรู้ ผู้เรียนสามารถพูดโดยใช้คำศัพท์ และไวยากรณ์ที่เรียนมาอย่างเข้าใจความหมาย

3. ขั้นถ่ายโอน ผู้เรียนสามารถสร้างประโยคใหม่ๆ โดยใช้ไวยากรณ์ที่เรียนแล้วได้อย่างถูกต้อง

4. ขั้นสื่อสาร ผู้เรียนสามารถสื่อความหมายให้ผู้ฟังเข้าใจได้อย่างคล่องแคล่ว

5. ขั้นวิพากษ์วิจารณ์ ผู้เรียนสามารถพูดโดยใช้คำ น้ำเสียง และสำนวนเหมาะสมกับสถานการณ์

และ กาญจนา ปราบพาล (2530) ได้แบ่งระดับความสามารถในการพูดตามแบบการทดสอบความสามารถในการพูดของสถาบัน เอฟ เอส ไอ (FSI= The Foreigner Service Institute) ออกเป็น 5 ระดับ ดังนี้

1. ความสามารถในการพูดระดับขั้นพื้นฐาน (Elementary Proficiency) ผู้พูดเข้าใจคำถามและประโยคบอกเล่าง่ายๆ ในวงจำกัด

2. ความสามารถในการพูดระดับใช้งานในวงจำกัด (Limited Working Proficiency) ผู้พูดสามารถพูดในสถานการณ์พื้นฐานทางสังคมได้ เช่น การแนะนำตัว สนทนาเรื่องง่ายๆ ที่มิได้เตรียมตัวมาก่อน เช่น เรื่องเกี่ยวกับตนเอง และครอบครัว

3. ความสามารถในการพูดระดับเริ่มต้นของมืออาชีพ (Minimum Professional Proficiency) ผู้พูดสามารถสนทนาเรื่องราวต่างๆ ด้านสังคมและอาชีพที่ต้องใช้ความรู้เฉพาะสาขา

4. ความสามารถในการพูดระดับมืออาชีพเต็มรูปแบบ (Full Professional Proficiency) ผู้พูดสามารถพูดได้คล่องแคล่ว และถูกต้องในการสนทนาทุกระดับ โดยมีความบกพร่องด้านการออกเสียงและไวยากรณ์น้อยมาก และสามารถโต้ตอบได้เหมาะสมในสถานการณ์ที่คุ้นเคยและไม่คุ้นเคย

5. ความสามารถในการพูดระดับเจ้าของภาษา (Native of Bilingual Proficiency) ผู้พูดสามารถพูดได้เท่าเทียมกับเจ้าของภาษา รวมทั้งสามารถใช้ศัพท์สำนวนและอ้างอิงทางวัฒนธรรมได้

อาจสรุปได้ว่า ระดับความสามารถในการพูดคือความสามารถในการพูดเพื่อการสื่อสาร โดยใช้คำศัพท์ โครงสร้าง และเนื้อหาถูกต้อง มีสำเนียง ปฏิสัมพันธ์และความคล่องแคล่วในการพูด ดังนั้นระดับความสามารถในการพูดจึงเป็นสิ่งที่แสดงถึงความสามารถในการสื่อสารของผู้พูดด้วย และทั้งนี้ ผู้พูดสามารถฝึกฝนเพื่อพัฒนาระดับความสามารถของตนเองให้พัฒนายิ่งขึ้นได้

การส่งเสริมความสามารถในการพูดโดยใช้กลวิธีการอ่านภาพ

การใช้กลวิธีการอ่านภาพสามารถส่งเสริมความสามารถในการพูดได้ กล่าวคือ กลวิธีการอ่านภาพเป็นวิธีที่เน้นการใช้คำถามในการกระตุ้นการพูด มีการตอบคำถามของผู้เรียนและการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นทั้งผู้สอนและผู้เรียน ซึ่งถือเป็นเครื่องมือที่สำคัญในการกระตุ้นการฝึกทักษะการพูดของนักเรียน และกลวิธีการอ่านภาพยังส่งเสริมให้ผู้เรียนมีโอกาสพูดในสภาพแวดล้อมที่ไม่คุกคาม ผู้เรียนมีอิสระในการใช้จินตนาการที่จะพูดเกี่ยวกับรูปภาพแต่ละภาพ สำหรับผู้เรียนที่เงียบ ผู้สอนสามารถกระตุ้นนักเรียนที่ขี้อายโดยกล่าวข้อความ เช่น วันนี้เรายังไม่ได้ฟังใครพูดบ้าง หรือยังมีใครอีกไหมที่ยังไม่มีโอกาสหรืออยากจะพูดบางอย่าง เพื่อการพูดเช่นนี้ของผู้สอนเป็นการกระตุ้นให้นักเรียนมีโอกาสได้ฝึกพูดกันทุกคน การพูดโดยไม่กลัวที่จะพูดผิด และนอกจากนี้การพัฒนาทักษะการพูดยังเกิดขึ้นในขั้นตอนการสอนของกลวิธีการอ่านภาพ กล่าว คือการที่ผู้สอนถอดคำตอบของผู้เรียนแต่ละคน ซึ่งครูผู้สอนใช้ความระมัดระวังและความเชี่ยวชาญจะเปลี่ยนคำตอบที่ตะกุกตะกะของนักเรียนให้เป็นคำตอบที่มั่นใจ ชัดเจนหรือแน่นอนมากขึ้น โดยที่ครูไม่เปลี่ยนความหมายในสิ่งที่ผู้เรียนต้องการสื่อ สิ่งนี้ช่วยทำให้ผู้เรียนขยายขอบเขตของคำศัพท์ ปรับปรุงไวยากรณ์หรือเพิ่มความถูกต้องของภาษาโดยที่ไม่ทำให้ผู้เรียนมีความรู้สึกว่าพูดผิดและถูกครูแก้ และยังในขั้นเชื่อมโยงความคิด การสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับศิลปะเป็นสิ่งที่มีคุณค่า มีชีวิตชีวาและมีประโยชน์ การมีส่วนร่วมเป็นการสร้างความมั่นใจว่าผู้เรียนจะเข้ามามีส่วนร่วมและการร่วมกิจกรรมดังกล่าว ทำให้ผู้เรียนรู้จักสังเกตและรู้จักตีความอย่างหลากหลายซึ่งล้วนเป็นปัจจัยในการส่งเสริมการพูดให้กับผู้เรียน นอกจากนี้การที่ผู้สอนจัดกิจกรรมกลุ่มหลังจากการพูดแลกเปลี่ยนกับผู้สอนในชั้นเรียน นักเรียนยังสามารถพูดแสดงความคิดเห็นที่แปลกใหม่ เกิดการอภิปรายถกเถียงหรือสานต่อจากแนวคิดของผู้อื่น เรียนรู้การใช้ภาษาจากเพื่อนที่มีความสามารถในการใช้ภาษามากกว่า และการอภิปรายแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในกลุ่มยังส่งเสริมให้ผู้เรียนฝึกการคิดเชิงวิพากษ์และการคิดอย่างสร้างสรรค์เช่นเดียวกัน

การวัดและประเมินผลทักษะการพูด

เมื่อผู้สอนมีความเข้าใจในความหมาย องค์ประกอบ วิธีการสอน และระดับความสามารถของการพูดแล้ว ผู้สอนควรมีความสามารถในการวัดและประเมินผลการพูดของผู้เรียนได้อย่างถูกต้อง Clark (อ้างในอัจฉรา วงศ์โสธร,2539) ได้แบ่งระดับความสามารถทางการพูดโดยใช้ระบบ

The Clark Four Scale System โดยแบ่งเป็น 4 ระดับจากระดับ 1 ซึ่งเป็นระดับเริ่มเรียนจนถึงระดับ 4 ที่เป็นระดับสื่อสาร โดยแบ่งเกณฑ์ออกเป็นหัวข้อดังนี้

การออกเสียง

1. ยังพูดไม่ได้และโต้ตอบไม่ได้
2. ออกเสียงผิดๆ พูดแล้วเข้าใจยาก
3. ออกเสียงผิดเป็นครั้งคราว แต่โดยทั่วไปแล้วเข้าใจได้
4. ออกเสียงถูกต้อง พูดได้

คำศัพท์

1. ใช้คำศัพท์ผิดและโต้ตอบไม่ได้
2. ใช้คำศัพท์ตัวเดิมบ่อย แต่ใช้ศัพท์ในเหตุการณ์นั้นได้
3. สื่อความหมายได้เป็นส่วนใหญ่ ใช้ศัพท์ได้เหมาะสม
4. ใช้ศัพท์ได้เหมาะสมในทุกสถานการณ์

โครงสร้างไวยากรณ์

1. โครงสร้างไวยกรณ์ผิด ไม่สามารถสื่อสารได้
2. ใช้ไวยากรณ์เบื้องต้นผิด วลีถูกต้องบ้าง
3. ใช้โครงสร้างไวยากรณ์ได้ถูกต้อง มีข้อผิดเล็กน้อย
4. ไม่มีข้อผิด ทั้งในการใช้คำศัพท์หรือโครงสร้าง

ความคล่อง

1. พูดแล้วหยุดนาน พูดไม่จบประโยค หรือโต้ตอบไม่ได้
2. พูดๆ แล้ว พูดต่อไปไม่ได้ พยายามพูดต่อไปโดยเริ่มต้นใหม่
3. บทสนทนาเป็นธรรมชาติและต่อเนื่อง บางครั้งยังติดตะกุกตะกัก
4. บทสนทนาเป็นธรรมชาติหยุดบ้าง เช่นเดียวกับเจ้าของภาษา

ด้าน ศุลีรัตน์ ภัทรานนท์ (2532 อ้างใน สุกานดา ญาติพร้อม, 2550) ได้กล่าวถึงวิธีการวัดและประเมินผลทักษะการพูดที่สอดคล้องกับสุภัทรา อักษรานุเคราะห์ว่าทักษะการพูดสามารถวัดด้วยวิธีการต่างๆ ดังนี้

1. วัดเฉพาะทักษะการพูดเช่น พูดตามหัวข้อที่กำหนดให้
2. ทักษะการพูดสัมพันธ์กับทักษะอื่นๆ เช่น ฟัง-พูด อ่าน- พูด เขียน-พูด เป็นต้น
3. วัดทักษะการพูดโดยตรงคือ ให้พูดในสภาพที่เป็นจริงหรือในสถานการณ์จำลองที่สมจริง

4. วัดทักษะการพูดทางอ้อม ใช้วิธีการสัมพันธ์กับการพูดโดยตรง โดยการให้ผู้เรียนอ่านบทสนทนาที่มีข้อความบางตอนที่ขาดหายไปแล้วเลือกคำตอบที่ให้มาเติม หรือเขียนให้สมบูรณ์โดยถือว่าก่อนตอบผู้เรียนต้องออกเสียงในใจก่อน

5. วัดจุดย่อยขององค์ประกอบต่างๆ ทางภาษาได้แก่ ระบบเสียง ศัพท์ โครงสร้างไวยากรณ์ เป็นการวัดความสามารถทางภาษา

6. วัดทักษะรวมสรุป เป็นการวัดความสามรถในการสื่อความหมายด้วยการพูด ซึ่งต้องใช้ความรู้ทางภาษา และความสามารถทางอื่นๆ เช่น การให้ทำกิจกรรมดังต่อไปนี้

6.1 สนทนาเป็นกลุ่มหรือเป็นคู่

6.2 แสดงบทบาทสมมุติ

6.3 พูดบรรยายภาพ หรือ อ่านข้อความแล้วเล่าหรือพูดสรุป

6.4 พูดตามหัวข้อที่กำหนดให้

6.5 พูดอธิบาย พูดบรรยาย รายงาน พูดโน้มน้าว โต้แย้ง

6.6 พูดภาษาอังกฤษจากเรื่องราวภาษาไทย

6.7 ครูสัมภาษณ์ผู้เรียน หรือผู้เรียนจับคู่สัมภาษณ์กันเอง

6.8 ตอบแบบทดสอบแบบเติมคำในช่องว่าง

6.9 ตอบคำถามที่เกี่ยวกับภาพเป็นชุดเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นสามารถใช้เหตุผลและสรุปอ้างอิงได้จากเนื้อเรื่อง

นอกจากนี้ สุภัทรา อักษรานุเคราะห์(2532) ยังเสนอแนวทางการประเมินความสามารถทางการพูดของผู้เรียนตามสภาพจริง โดยใช้แบบประเมินความสามารถตามมาตราส่วน 6 ระดับ แบบ The Schulz Competence Scale, The Foreign Service Institute Scale และ The Bartz scale ดังนี้

1. ความคล่องแคล่ว

1.1 พูดตะกุกตะกักไม่ปะติดปะต่อกันจนไม่สามารถสื่อสารได้ คะแนน 0

1.2 พูดช้ามากไม่สม่ำเสมอ ยกเว้นประโยคสั้นๆ หรือประโยคที่ใช้กันอยู่เป็นประจำ คะแนน 1

1.3 มีความลังเลบ่อยและพูดตะกุกตะกัก บางประโยค ไม่สมบูรณ์ คะแนน 3

1.4 มีความลังเลในการพูดบางครั้งบางคราว มีตะกุกตะกักบ้าง เพราะพูดประโยคใหม่และต้องจัดเรียงคำ คะแนน 4

1.5 พูดได้อย่างสบายและราบรื่น แต่ยังรู้ว่าไม่ใช่เจ้าของภาษาเมื่อพิจารณาจากความเร็วและความสม่ำเสมอของการพูด คะแนน 5

2. ความสามารถพูดให้ผู้อื่นเข้าใจ

2.1 ไม่สามารถเข้าใจสิ่งที่ผู้เรียนพูดเลย คะแนน 0

2.2 เข้าใจเพียงเล็กน้อยที่เป็นส่วนย่อยๆ หรือคำเดี่ยวๆ คะแนน 1

2.3 เข้าใจบางกลุ่มคำและบางวลี คะแนน 2

2.4 เข้าใจเอกัตถประโยค (Simple sentences) ที่สั้นๆ คะแนน 3

2.5 เข้าใจคำพูดที่ผู้เรียนพูดเป็นส่วนใหญ่ คะแนน 4

2.6 เข้าใจคำพูดที่ผู้เรียนพูดมาทั้งหมด คะแนน 5

3. ปริมาณของข้อความในการสื่อสาร

3.1 ผู้เรียนมิได้นำข้อความที่เกี่ยวข้องมาพูดเลย คะแนน 0

3.2 ผู้เรียนนำข้อความที่เกี่ยวข้องมาพูดน้อยมาก คะแนน 1

3.3 ผู้เรียนนำข้อความที่เกี่ยวข้องมาพูดบ้าง คะแนน 2

3.4 ผู้เรียนนำข้อความที่เกี่ยวข้องมาพูดพอสมควร คะแนน 3

3.5 ผู้เรียนนำข้อความที่เกี่ยวข้องมาพูดเป็นส่วนมาก คะแนน 5

3.6 ผู้เรียนนำข้อความที่เกี่ยวข้องมาพูดทั้งหมด คะแนน 6

4. คุณภาพของข้อความที่นำมาสื่อสาร

4.1 คำพูดที่ผู้เรียนพูดไม่ถูกต้องเลย คะแนน 0

4.2 คำพูดที่ถูกต้องตามโครงสร้างน้อยมาก คะแนน 1

4.3 มีคำพูดที่ถูกต้องบ้าง แต่มีปัญหาด้านโครงสร้างทางภาษาอยู่มาก คะแนน 2

4.4 มีคำพูดที่ถูกต้องมาก แต่มีปัญหาด้านโครงสร้างทางภาษาอยู่มาก คะแนน 3

4.5 มีคำพูดที่ถูกต้องเป็นส่วนมาก แต่มีปัญหาด้านโครงสร้างทางภาษาอยู่น้อยมาก คะแนน 4

4.6 คำพูดถูกต้องเกือบทั้งหมด คะแนน 5

5. สำเนียง

5.1 ออกเสียงผิดๆ จนผู้ฟังไม่สามารถเข้าใจบ่อยครั้ง คะแนน 0

5.2 ออกเสียงผิดมากบ่อยครั้ง และลงเสียงหนักผิด คะแนน 1

5.3 สำเนียงยังเป็นไทย ทำให้ต้องตั้งใจฟัง และการออกเสียงผิดบางครั้งทำให้เข้าใจผิดด้านไวยากรณ์และคำศัพท์ คะแนน 2

5.4 สำเนียงยังเป็นไทยอยู่บ้างและออกเสียงผิดบางครั้ง แต่ก็ยังสามารถเข้าใจได้ คะแนน 3

5.5 ออกเสียงไม่ผิดเด่นชัด แต่ยังไม่เหมือนเจ้าของภาษา คะแนน 4

5.6 ออกเสียงคล้ายเจ้าของภาษาแทบจะไม่มีสำเนียงไทย คะแนน 5

6. ความพยายามในการสื่อสาร

6.1 หยุดเงียบเป็นเวลานานโดยไม่ใช้ความพยายามพูดให้จบความ คะแนน 0

6.2 พยายามที่จะสื่อสารน้อยมาก แต่ยังขาดความกระตือรือร้น คะแนน 1

6.3 พยายามที่จะสื่อสารบ้าง และแสดงความไม่สนใจ คะแนน 2

6.4 พยายามที่จะสื่อสาร แต่ไม่รู้จักใช้ท่าทางช่วย คะแนน 3

6.5 พยายามที่จะสื่อสารและรู้จักใช้ท่าทางช่วย คะแนน 4

6.6 พยายามเป็นพิเศษที่จะสื่อสาร โดยใช้ทั้งภาษาพูดและท่าทาง เพื่อการแสดงออก คะแนน 5

กล่าวสรุปได้ว่า วิธีการวัดและประเมินผลความสามารถในการพูดสามารถประเมินได้หลากหลายและมีเกณฑ์กำหนดระดับความสามารถในการพูดอย่างชัดเจน ซึ่งเมื่อผู้สอนต้องการวัดความสามารถในการพูดในงานของผู้เรียน ผู้สอนต้องพิจารณาลักษณะของกิจกรรมที่ให้ผู้เรียนฝึกทักษะการพูด มีการประเมินผลตามสภาพจริง และมีการปรับเกณฑ์การให้คะแนนให้เหมาะสมกับผู้เรียน การวิจัยครั้งนี้ได้ปรับแบบประเมินความสามารถในการพูดแบบ The Schulz Competence Scale, The Foreign Service Institute Scale และ The Bartz scale โดยใช้เกณฑ์องค์ประกอบของการพูด 5 เกณฑ์ และมาตราระดับ 1-5 ระดับ เพื่อให้เหมาะแก่การเรียนการสอนตามสภาพความเป็นจริงและระดับความสามารถของผู้เรียน โดยได้กำหนดองค์ประกอบของการพูดในหัวข้อต่อไปนี้

1. ความคล่องแคล่ว หมายถึง ความสามารถในการพูดอย่างราบรื่นเมื่อพิจารณาจากความเร็ว และความสม่ำเสมอของการพูด

2. ความสามารถพูดให้ผู้อื่นเข้าใจ หมายถึง ความสามารถในการพูดประโยคที่มีใจความสมบูรณ์ สามารถสื่อสารให้ผู้อื่นเข้าใจสิ่งที่ตนพูด

3. คุณภาพของข้อความที่นำมาสื่อสาร หมายถึง ความสามารถในการใช้คำศัพท์ โครงสร้างภาษาได้ถูกต้อง

4. ความพยายามในการสื่อสาร หมายถึง ความพยายามที่จะให้ผู้ฟังเข้าใจในสิ่งที่ตนพูด โดยใช้คำพูดและไม่ใช้คำพูดเพื่อสื่อสาร รู้จักใช้ท่าทางช่วยในระหว่างการสนทนา

สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ ห้องสมุดงานวิจัย

ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

ความหมายของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

การคิดอย่างมีวิจารณญาณถือว่าเป็นทักษะการคิดขั้นสูง เมื่อพิจารณาความหมายของการคิดอย่างมีวิจารณญาณที่มีผู้นิยามไว้ พบว่า นักการศึกษา นักจิตวิทยาและผู้เชี่ยวชาญทางด้านการคิดหลายท่านได้ให้ความหมายไว้หลายลักษณะ ดังต่อไปนี้

Walton และ Glaser (1964) ได้ให้ความหมายของการคิดอย่างมีวิจารณญาณว่าเป็นการคิดประกอบด้วย ทัศคติ ความรู้และทักษะ โดยทัศนคติหมายถึงทัศนคติต่อการแสวงหาความรู้และยอมรับการแสวงหาหลักฐานมาสนับสนุนสิ่งที่อ้างว่าเป็นจริง แล้วใช้ความรู้ ด้านการอนุมาน การสรุปใจความสำคัญและการสรุปเป็นกรณีทั่วไปโดยการตัดสินจากหลักฐานอย่างสมเหตุสมผล สอดคล้องกับหลักตรรกวิทยา ตลอดจนทักษะในการใช้ทัศนคติและความรู้ ดังกล่าวมาประเมินและตัดสินความถูกต้องของข้อความ

Good (1973) กล่าวว่า ความคิดอย่างมีวิจารณญาณ เป็นกระบวนการคิดตามหลักการประเมินอย่างรอบคอบตามข้ออ้างหลักฐานเพื่อนำไปสู่ข้อสรุปที่เป็นไปได้จริง และพิจารณาถึงองค์ประกอบที่เกี่ยวข้อง รวมถึงการใช้กระบวนการทางตรรกวิทยาได้อย่างถูกต้องสมเหตุสมผล

Skinner (1976 อ้างใน ประเทืองทิพย์ นวพรไพศาล, 2535) กล่าวถึงการคิดอย่างมีวิจารณญาณว่าประกอบด้วย กระบวนการคิดและความสามารถ ซึ่งกระบวนการ หมายถึงทัศนคติในการสืบเสาะและการแก้ปัญหา โดยวิธีทางวิทยาศาสตร์ ส่วนความสามารถ หมายถึง ความรู้ในข้อเท็จจริง หลักการ ทฤษฎี บทสรุป และการอ้างอิงทั่วไป

Facience (1984) ให้ความหมายของการคิดอย่างมีวิจารณญาณว่า คือกระบวนการหาข้อสรุปจากข้อความกลุ่มหนึ่งอย่างมีเหตุผลถูกต้องตามหลักตรรกวิทยา การอ้างเหตุผลเป็นการแสดงออกของการคิดอย่างมีวิจารณญาณของบุคคลและการอ้างเหตุผลสำหรับข้อสรุปใดๆ จะมีความน่าเชื่อถือหรือเหตุผลสมควร ตามข้ออ้างหลักฐานที่ปรากฏวิธีการคิดนี้ได้นำไปใช้ในวิชาการ เช่น สังคมศาสตร์ วิทยาศาสตร์ มนุษยศาสตร์

Ennis (1985) กล่าวว่า ความคิดอย่างมีวิจารณญาณ คือ การคิดพิจารณาไตร่ตรองอย่างมีเหตุมีผล ที่มุ่งเพื่อการตัดสินใจว่าสิ่งใดควรเชื่อหรือสิ่งใดควรทำ ช่วยการตัดสินใจในสภาพการณ์ต่างๆ

ศูนย์การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Center for Critical Thinking) (1996) ได้ให้ความหมายการคิดอย่างมีวิจารณญาณว่า เป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้คิดสามารถทำได้ดีขึ้นอย่างสมเหตุสมผลและมีประสิทธิภาพ และยังส่งผลให้ผู้คิดมีความสามารถคิดกว้าง คิดลึก คิดถูกทาง คิดชัดเจน คิดถูกต้องอย่างมีเหตุผล

อุษณีย์ โพธิสุข (2542) ให้คำนิยามของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ คือวิธีคิดอย่างมีเหตุผล มีหลักเกณฑ์มีหลักฐานและมีประสิทธิภาพก่อนตัดสินใจว่าจะเชื่อหรือไม่เชื่ออะไรหรือก่อนที่จะตัดสินใจว่าจะทำหรือไม่ทำอะไร

กล่าวโดยสรุปว่า การคิดอย่างมีวิจารณญาณ หมายถึง การคิดที่มีเหตุผลโดยผ่านการพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบมีหลักเกณฑ์ มีหลักฐานที่เชื่อถือได้เพื่อนำไปสู่การสรุปและตัดสินใจที่มีประสิทธิภาพว่าสิ่งใดถูกต้อง สิ่งใดควรเชื่อ สิ่งใดควรเลือก หรือสิ่งใดควรทำ

ลักษณะของผู้ที่มีความคิดอย่างมีวิจารณญาณ

นอกจากความหมายของความคิดอย่างมีวิจารณญาณดังกล่าวข้างต้น การศึกษาถึงลักษะของผู้ที่มีความคิดอย่างมีวิจารณญาณ ก็เป็นเรื่องสำคัญที่ผู้สอนควรมีความรู้เช่นเดียวกัน Walson และ Glaser (1964) ได้เสนอแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะการแสดงออกของผู้ที่มีการคิดอย่างมีวิจารณญาณไว้ดังนี้

1. จำแนกระดับความน่าจะเป็นของข้อสรุปที่คาดคะเนจากสถานการณ์ที่กำหนดให้ได้
2. จำแนกได้ว่าข้อความใดเป็นข้อตกลงเบื้องต้นที่ต้องยอมรับก่อนมีการโต้แย้งหรืออธิบายข้อความอื่น
3. จำแนกได้ว่าข้อสรุปใดเป็นผลจากความสัมพันธ์ของสถานการณ์ที่กำหนดให้
4. จำแนกได้ว่าข้อสรุปใดเป็นลักษณะหรือคุณสมบัติทั่วไปที่ได้จากสถานการณ์ที่กำหนดให้
5. จำแนกได้ว่าการอ้างเหตุผลใดหนักแน่นน่าเชื่อถือหรือไม่หนักแน่น เมื่อพิจารณาตามความสำคัญและความเกี่ยวข้องกับประเด็นปัญหา

Ferrett (1997 อ้างในสุวิทย์ มูลคำ, 2547) กล่าวถึงลักษณะของผู้ที่มีความคิดอย่างมีวิจารณญาณที่สอดคล้องกับความคิดเห็นของ Beyer (1995) กล่าวคือ

1. คิดตั้งคำถาม
2. ทำให้คำถามมีความชัดเจน
3. ตรวจสอบหาข้อมูล
4. วิเคราะห์ข้อมูล ข้อสันนิษฐาน ความเห็นต่างๆและหาข้อพิสูจน์
5. ใช้เหตุผลจากข้อมูลที่เป็นจริงหรือจากข้อเท็จจริงต่างๆ
6. ตรวจสอบคววามคิดของตัวเอง
7. รับฟังความคิดเห็นผู้อื่น เคารพต่อเหตุผล ยอมเปลี่ยนจุดยืนเมื่อมีเหตุผลที่ดีกว่า
8. ประเมินข้อถกเถียง และตัดสินเรื่องราวจากการรวบรวมข้อเท็จจริงทั้งหมด

Dressel (cited in Watson,1964) เสนอแนวคิดเกี่ยวกับลักษณะการแสดงออกของผู้ที่มีความคิดอย่างมีวิจารณญาณไว้ดังนี้

1. กำหนดขอบเขตของปัญหาได้
2. เลือกสาระสนเทศหรือข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการแก้ปัญหาได้
3. พิจารณาได้ว่าข้อความใดเป็นข้อตกลงเบื้องต้น ข้อความใดไม่ใช่
4. เลือกสมมุติฐานได้
5. ลงสรุปได้อย่างสมเหตุสมผล

กล่าวได้ว่า ผู้ที่คิดอย่างมีวิจารณญาณจะมีลักษณะสำคัญอันดับแรก คือ ความตั้งคำถามที่ชัดเจน ต่อมาต้องมีความใส่ใจใฝ่รู้และต้องการคิดค้นหาคำตอบที่ถูกต้อง โดยการเสาะแสวงหาข้อมูล รวบรวมข้อเท็จจริง ตรวจสอบข้อมูล วิเคราะห์ข้อสันนิษฐานความเห็นต่างๆ ประเมินข้อถกเถียง ตีความที่เป็นไปได้ ตัดสินและหาข้อสรุปบนพื้นฐานของเหตุผล

ลักษณะ (Trait)	ความสามารถ (Ability)	มาตรฐาน (Standard)
- คิดอย่างอิสระ - ใส่ใจในความรู้สึกของคนอื่น - รู้ข้อจำกัดในความคิดของตน - กล้าทางปัญญา - ซื่อสัตย์ - มีความเพียร - ใช้เหตุผล - อยากรู้อยากเห็น - มีคุณธรรม - รับผิดชอบ	1. กำหนดจุดหมาย 2. ตั้งประเด็นคำถาม/ปัญหา 3. ได้สารสนเทศ 4. ได้ข้อมูลเชิงประจักษ์ 5. ได้แนวคิดอย่างมีเหตุผล 6. ตั้งข้อสันนิษฐาน 7. ระบุการนำไปใช้และผลที่ตามมา 8. สรุปอ้างอิง	ชัดเจน ↕ ถูกต้อง แม่นยำ เกี่ยวข้อง ↓ กว้าง ↓ ลึก

รูป 1 ภาพลักษณะของผู้สามารถคิดอย่างมีวิจารณญาณ

องค์ประกอบทักษะความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

ในการศึกษาเรื่องความคิดอย่างมีวิจารณญาณ องค์ประกอบทักษะความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณก็เรื่องสำคัญที่ผู้สอนควรศึกษาในลำดับต่อมา Decaroil (1973) ได้กล่าวถึงกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณไว้ว่า ประกอบด้วย การนิยาม เป็นการกำหนดปัญหา ทำความตกลงเกี่ยวกับความหมายของคำและข้อความ และการกำหนดเกณฑ์

1. การกำหนดสมมุติฐาน การคิดถึงความสัมพันธ์เชิงเหตุผล หาทางเลือก และการพยากรณ์

2. การประมวลผลข่าวสาร เป็นการระบุข้อมูลที่จำเป็น รวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้องหาหลักฐานและจัดระบบข้อมูล

3. การตีความข้อเท็จจริง และการสรุปอ้างอิงจากหลักฐาน

4. การใช้เหตุผลโดยระบุเหตุ และผลความสัมพันธ์เชิงตรรกศาสตร์

5. การประเมินผล โดยอาศัยเกณฑ์ความสมเหตุสมผล

6. การประยุกต์ใช้ หรือนำไปปฏิบัติ

Ennis (1985) ได้นำเสนอทักษะความสามารถคิดอย่างมีวิจารณญาณ ควรประกอบด้วย 12 ทักษะ สรุปได้ดังนี้

1. สามารถกำหนดหรือระบุประเด็นคำถามหรือระบุปัญหาสำคัญได้ชัดเจน ระบุเกณฑ์เพื่อตัดสินคำตอบที่เป็นไปได้

2. สามารถคิดวิเคราะห์ข้อโต้แย้ง

   2.1 ระบุข้อมูลที่มีเหตุผลหรือน่าเชื่อถือได้

   2.2 ระบุข้อมูลที่ไม่มีเหตุผลหรือไม่น่าเชื่อถือได้

   2.3 ระบุความเหมือนและต่างของความคิดหรือข้อมูลที่มีอยู่ได้

   2.4 สรุปได้

3. สามารถถามด้วยคำถามที่ท้าทายและตอบคำถามได้อย่างชัดเจน

   3.1 ประเด็นสำคัญคืออะไร

   3.2 ความคิดเห็นของทานต่อเรื่องนี้คืออะไร

   3.3 ข้อความที่กำหนดมานี้ “.....” ท่านมีความคิดเห็นอย่างไร

4. สามารถพิจารณาความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูล

   4.1 เป็นข้อมูลจากผู้เชี่ยวชาญที่น่าเชื่อถือ

   4.2 เป็นข้อมูลที่ได้รับการยอมรับ

   4.3 เป็นข้อมูลที่สามารถให้เหตุผลว่าเชื่อถือได้

5. สามารถสังเกตและตัดสินผลข้อมูลที่ได้จากการสังเกตด้วยตนเอง โดยใช้เกณฑ์ต่อไปนี้

5.1 เป็นข้อมูลที่ได้จากการสังเกต โดยใช้ประสาทสัมผัสทั้ง 5 ของตน

5.2 บันทึกข้อมูลนั้นทันทีไม่ปล่อยทิ้งไว้นาน

6. สามารถนำหลักการใหญ่ไปแตกเป็นหลักย่อยๆ ได้ หรือนำหลักการไปประยุกต์ใช้

7. สามารถสรุปอ้างอิงไปยังกลุ่มประชากรได้ โดยมีการเก็บรวบรวมข้อมูลอย่างถูกต้อง

8. สามารถตัดสินคุณค่าได้

9. สามารถให้ความหมายคำต่างๆ และตัดสินความหมายโดยใช้ทักษะต่างๆ เช่น

9.1 สามารถบอกคำเหมือน คำที่มีความหมายคล้ายกัน

9.2 สามารถจำแนก จัดกลุ่มได้

9.3 ยกตัวอย่างที่ใช่และไม่ใช่ได้

10. สามารถระบุข้อสันนิษฐานได้

11. สามารถตัดสินใจเพื่อนำไปปฏิบัติได้

12. สามารถปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นได้

Paul (1993 อ้างใน ทิศนา แขมมณี, 2544) ได้เสนอว่าการคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็นกระบวนการที่ทำให้ผู้คิดสามารถตัดสินใจได้ดีขึ้นอย่างมีเหตุผลและมีประสิทธิภาพและยังส่งผลให้ผู้คิดสามารถคิดได้ กว้างไกล ลึกซึ้ง ถูกทาง คิดอย่างชัดเจนถูกต้อง และคิดอย่างมีเหตุผลและมีความสัมพันธ์กับการแก้ปัญหา Paul ได้แบ่งองค์ประกอบการคิดอย่างมีวิจารณญาณออกเป็น 7 ประการ ประกอบด้วย

1. จุดมุ่งหมาย ซึ่งเป็นเป้าหมายของการคิด

2. ประเด็นคำถามที่ต้องการรู้คำตอบ

3. สารสนเทศข้อมูล คือ ข้อมูลความรู้ต่างๆ เพื่อใช้ประกอบการคิด ซึ่งข้อมูลที่ได้มาควรมีความถูกต้องชัดเจน ลึกและกว้าง

4. ข้อมูลเชิงประจักษ์ ข้อมูลที่ได้มามีความน่าเชื่อถือ ความชัดเจนถูกต้องและเพียงพอต่อการใช้เป็นพื้นฐานของการคิดอย่างมีเหตุผล

5. แนวคิดอย่างมีเหตุผล แนวคิดทั้งหลายที่มีอาจรวมเป็นกฎ ทฤษฎี หลักการ ซึ่งจำเป็นสำหรับการคิดอย่างมีเหตุผล

6. ข้อสันนิษฐาน การคิดที่มีเหตุผลต้องมีข้อสันนิษฐานที่มีความชัดเจนสามารถตัดสินได้

7. การนำไปใช้และผลที่ตามมาผู้คิดอย่างมีเหตุผลต้องคำนึงถึงผลกระทบที่ตามมาต้องคิดไกล มองถึงการนำไปใช้ด้วยว่าได้หรือไม่

นอกจากนี้ ศูนย์การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Center for Critical Thinking, 1996) กล่าวว่า กระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณเป็นความสามารถของกระบวนการทางปัญญาที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ ความจำ ความเข้าใจ การวิเคราะห์ สังเคราะห์ และการประเมินค่าตามแนวคิดของ Bloom โดยมีองค์ประกอบการคิดอย่างมีวิจารณญาณดังต่อไปนี้

1. สังเกต เน้นการให้ทำกิจกรรมเพื่อให้เกิดความเข้าใจ ได้ความคิดรวบยอด สามารถเชื่อมโยงความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ และสรุปเป็นใจความสำคัญครบถ้วนตรงตามหลักฐานข้อมูล

2. อธิบาย เน้นการให้เหตุผลในการตอบคำถาม การแสดงความคิดเห็นในสิ่งที่กำหนด เน้นการใช้เหตุผล ด้วยหลักการ กฎเกณฑ์หรือหลักฐานข้อมูลประกอบให้น่าเชื่อถือ

3. รับฟัง เน้นให้ผู้ได้ฟังความคิดเห็นของคนอื่นที่วิพากษ์วิจารณ์ความคิดของตน

4. เชื่อมโยงความสัมพันธ์ ให้ผู้เรียนได้เปรียบเทียบความแตกต่าง และความคล้ายคลึงของสิ่งต่างๆ จำแนก จัดกลุ่มสิ่งที่กำหนด

5. วิจารณ์ จัดกิจกรรมให้วิเคราะห์เหตุการณ์ คำกล่าว แนวคิด หรือการกระทำแล้วให้จำแนกหาจุดเด่น จุดด้อย ส่วนเสีย ส่วนดี ส่วนสำคัญ ไม่สำคัญ ด้วยการยกเหตุผลหลักการมาประกอบการวิจารณ์

6. สรุป การจัดกิจกรรมให้พิจารณาส่วนประกอบของการกระทำหรือข้อมูลต่างๆ เชื่อมโยงเกี่ยวข้องกัน แล้วให้สรุปผลอย่างตรงและถูกต้องตามหลักฐานข้อมูล

กล่าวสรุปโดยรวมว่า หลักการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ควรประกอบด้วยหลักการ 4 ประการ ดังต่อไปนี้ ข้อมูลมีความชัดเจน (Clarity) ข้อมูลและความรู้จากแหล่งต่างๆมีความสมเหตุสมผลเป็นที่ยอมรับ (Basis) ในการสรุปอ้างอิง (Inference) นั้นกระบวนการสรุปที่ใช้คือ นิรนัย และอุปนัย ซึ่งในการสรุปต้องคำนึงถึงการตัดสินคุณค่า (Value judgment) ด้วย และประกอบด้วยการปฏิสัมพันธ์กับบุคคลอื่น (Interaction) การปฏิสัมพันธ์เพื่อให้ได้ข้อมูล ความรู้ต้องมีทักษะการสื่อสารอย่างมีประสิทธิภาพ

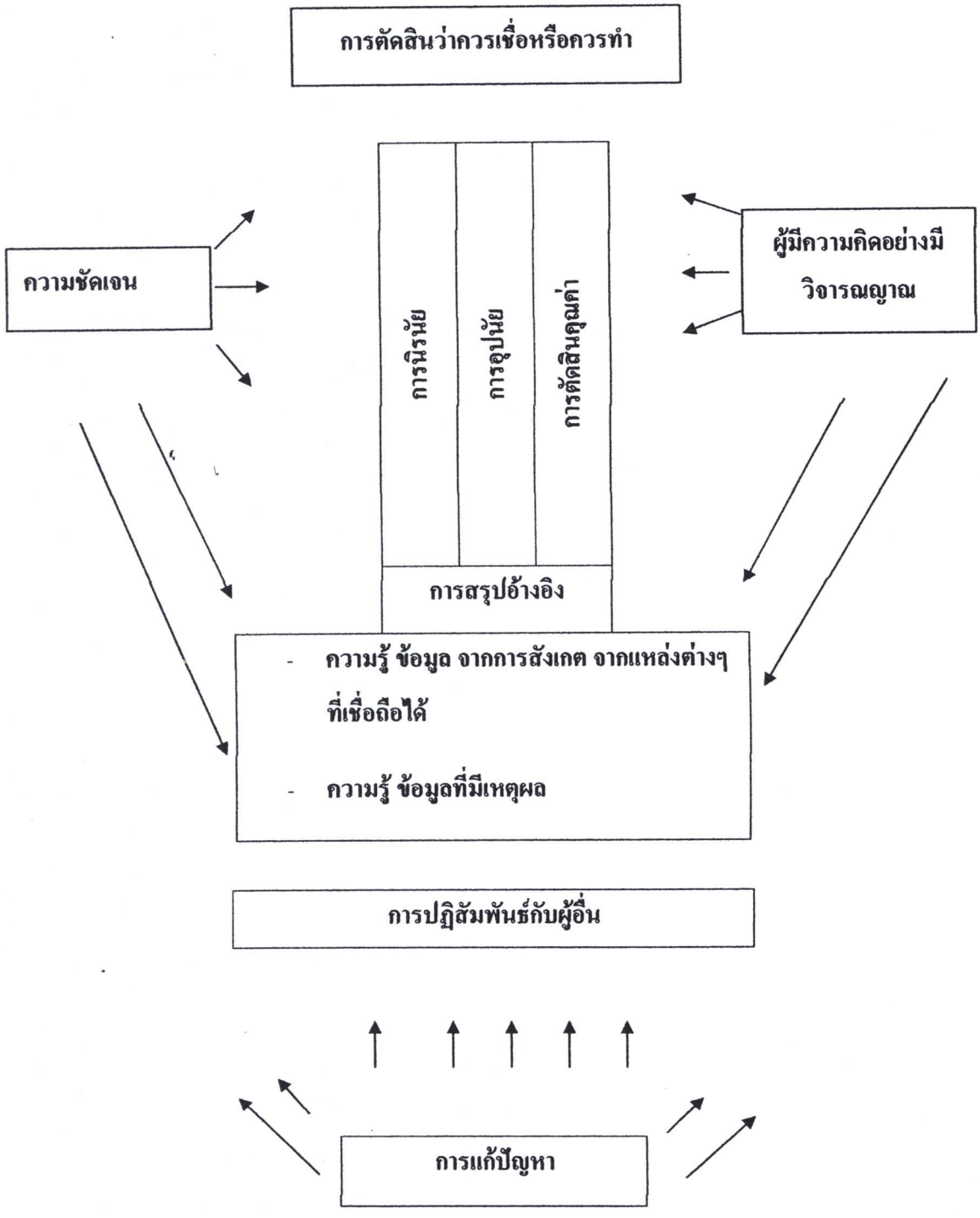

รูป 2 รูปแบบการคิดอย่างมีวิจารณญาณ สู่การแก้ปัญหาของ Ennis (1985)

ประโยชน์ของการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

นอกจากองค์ประกอบทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณดังกล่าวข้างต้น ผู้สอนควรศึกษาเรื่องของประโยชน์ของการคิดอย่างมีวิจารณญาณเช่นเดียวกัน อุษณีย์ โพธิ์สุข (2545) กล่าวว่า การที่ผู้เรียนมีความคิดอย่างวิจารณญาณ ทำให้ผู้เรียนเกิดประโยชน์หลายด้าน ได้แก่

1. สามารถแยกแยะความแตกต่างว่า อะไรคือความรู้ อะไรคือความจริงหรืออะไรเป็นแค่ความคิดเห็น
2. รู้จักประมวลข้อมูล ประมวลความคิด
3. รู้จักจัดลำดับข้อมูล
4. รู้จักสรุปเหตุผลข้อมูล
5. รู้จักตั้งเป้าหมาย
6. รู้จักที่จะวางแผนงานล่วงหน้า
7. รู้จักเปิดใจเป็นกลาง ฟังความรอบด้าน ไม่ด่วนตัดสินใจโดยขาดข้อมูล
8. สามารถแก้ไขปัญหาต่างๆได้ดี

นอกจากนี้ข้อมูลจาก ศูนย์การคิดอย่างมีวิจารณญาณ (Center for Critical Thinking) (1996) กล่าวถึงประโยชน์ของการจัดการเรียนการสอนให้ผู้เรียนมีความคิดอย่างมีวิจารณญาณ กล่าวคือ

1. ช่วยให้ผู้เรียนสามารถปฏิบัติงานอย่างมีหลักการและเหตุผล ให้ได้งานที่มีประสิทธิภาพ
2. ช่วยให้ผู้เรียนประเมินงานโดยใช้เกณฑ์อย่างสมเหตุสมผล
3. ส่งเสริมให้รู้จักประเมินตนเองอย่างมีเหตุผล
4. ช่วยให้ผู้เรียนรู้เนื้อหาอย่างมีความหมายและเป็นประโยชน์
5. ช่วยให้ผู้เรียนฝึกทักษะการใช้เหตุผลในการแก้ปัญหา
6. ช่วยฝึกให้ผู้เรียนกำหนดเป้าหมาย รวบรวมข้อมูลเชิงประจักษ์ ค้นความรู้ ทฤษฎี หลักการ ตั้งข้อสันนิษฐาน ตีความหมายและลงข้อสรุป
7. ช่วยฝึกให้ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการใช้ภาษาและสื่อความหมาย
8. ช่วยให้ผู้เรียนคิดอย่างชัดเจน คิดอย่างถูกต้อง คิดอย่างลุ่มลึก สมเหตุสมผล
9. ช่วยให้ผู้เรียนเป็นผู้มีปัญญา กอร์ปด้วยความรับผิดชอบ ระเบียบวินัย
10. ช่วยให้ผู้เรียนสามารถอ่านเขียน พูด ฟังได้ดี
11. ช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาความสามารถในการเรียนรู้ตลอดชีวิตอย่างต่อเนื่องในสถานการณ์ที่โลกมีการเปลี่ยนแปลงสู่ยุคสารสนเทศ

อาจกล่าวได้ว่าการที่ผู้เรียนมีการคิดอย่างมีวิจารณญาณก่อให้เกิดประโยชน์ต่อทักษะการเรียนรู้ ต่อการดำเนินชีวิต และการทำงานร่วมกับผู้อื่น ครูจึงควรมีบทบาทในการจัดการเรียนรู้ที่จะส่งเสริมให้ผู้เรียนเกิดทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

การพัฒนากระบวนการสอนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

นอกจากการศึกษาลักษณะ องค์ประกอบ และประโยชน์ของกการคิดอย่างมีวิจารณญาณ การที่จะพัฒนากระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณของผู้เรียน การพัฒนากระบวนการสอนจึงเป็นเรื่องสำคัญเช่นเดียวกัน Norris (1989) ได้ให้ข้อเสนอแนะในการการสอนการคิดอย่างมีวิจาณญาณไว้ดังนี้

1. ครูจะต้องสร้างบรรยากาศในห้องเรียนที่ส่งเสริมให้นักเรียนกล้าแสดงความคิดเห็น แม้ว่าความคิดเห็นจะแตกต่างกับผู้อื่น

2. จะต้องส่งเสริมการอภิปรายในชั้น ให้นักเรียนแสดงความคิดเห็น

3. สนับสนุนให้นักเรียนอธิบายเหตุผลของคำตอบที่ให้ มากกว่าการบอกว่าผิดหรือถูกแต่เพียงอย่างเดียว

4. ควรจะสอนทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณควบคู่ไปกับวิชาที่ครูสอน เช่น ในวิชาวรรณคดี ประวัติศาสตร์

5. ครูจะต้องสร้างความคาดหวังให้นักเรียนทราบว่า ครูต้องการให้นักเรียนใช้ความคิดอย่างมีวิจารณญาณ โดยบอกไว้ในวัตถุประสงค์

6. ครูควรจะให้โอกาสนักเรียนได้ฝึกหัดในการตัดสินใจว่าควรเชื่อหรือไม่ในการโฆษณาสินค้าในโทรทัศน์หรือหนังสือพิมพ์ และสนับสนุนให้ช่วยในการตัดสินใจ

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ (2534) และ ทิศนา แขมมณี (2545) มีความเห็นสอดคล้องกันในขั้นตอนการสอนให้เกิดกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ผู้สอนควรพยายามใช้เทคนิคดังต่อไปนี้

1. สังเกต เน้นการให้ทำกิจกรรมรับรู้แบบปรนัย เข้าใจ ได้ความคิดรวบยอด เชื่อมโยงความสัมพันธ์ของสิ่งต่างๆ สรุปใจความสำคัญครบถ้วน ตรงตามหลักฐานข้อมูล

2. อธิบาย ให้ผู้เรียนตอบคำถาม แสดงความคิดเห็น เชิงเห็นด้วย ไม่เห็นด้วยกับสิ่งที่กำหนดเน้นการใช้เหตุผล ด้วยหลักการกฎเกณฑ์ อ้างหลักฐานข้อมูลประกอบให้น่าเชื่อถือ

3. รับฟัง ให้ผู้เรียนได้ฟังความคิดเห็นได้ตอบคำถามวิพากษ์วิจารณ์จากผู้อื่นที่มีต่อความคิดของตน เน้นการปรับเปลี่ยนความคิดเดิมของตนตามเหตุผลหรือข้อมูลที่ดี โดยไม่ใช้อารมณ์หรือดื้อเพ่งต่อความคิดเดิม

4. เชื่อมโยงความสัมพันธ์ ให้ผู้เรียนได้เปรียบเทียบความแตกต่าง และความคล้ายคลึงของสิ่งต่างๆ ให้สรุปจัดกลุ่มสิ่งที่เป็นพวกเดียวกัน เชื่อมโยงเหตุการณ์เชิงหาเหตุและผล หากฎเกณฑ์การเชื่อมโยงในลักษณะอุปมาอุปมัย

5. วิจารณ์ จัดกิจกรรมให้วิเคราะห์เหตุการณ์ คำกล่าว แนวคิด หรือการกระทำ แล้วจำแนกหาจุดเด่น จุดด้อย ส่วนดี ส่วนเสีย ส่วนสำคัญ ไม่สำคัญ จากสิ่งนั้นด้วยการยกเหตุผลประกอบการวิจารณ์

6. สรุป จัดกิจกรรมให้พิจารณาส่วนประกอบของการกระทำหรือข้อมูลต่างๆ ที่เชื่อมโยงเกี่ยวข้องกัน แล้วให้สรุปผลอย่างตรง และถูกต้องตามหลักฐานข้อมูล

นอกจากนี้ อรพรรณ พรสีมา (2543) ได้เสนอกิจกรรมที่จำเป็นต่อการคิดอย่างมีวิจารณญาณดังนี้

1. ฝึกคิดเกี่ยวกับรายละเอียดขององค์ประกอบของกิจกรรม สิ่งของ สถานที่ และเหตุการณ์ต่างๆ

2. ฝึกแยกแยะและจำแนกข้อมูลที่เป็นจริงและที่เป็นเพียงความคิดเห็นออกจากกัน

3. ฝึกแยกแยะข่าวสารข้อมูลที่ได้รับจากสื่อมวลชน

4. ฝึกแยกแยะข้อคิดเห็นในเชิงทำลายและสร้างสรรค์ของนักเรียน นักการเมือง และนักวิเคาะห์วิจารณ์

5. ฝึกจัดลำดับความสำคัญของเหตุการณ์

6. ฝึกเลือกเกณฑ์ที่ตนนำมาใช้ในการตัดสินสิ่งต่างๆ

7. ฝึกตรวจสอบความถูกต้อง เหมาะสมและความเห็นที่คล้ายๆ กันของกลุ่มบุคคล

8. ฝึกทำนายและพยากรณ์เหตุการณ์

9. ฝึกให้เหตุผลประกอบข้อสรุปของตน

10. ฝึกการเสนอข้อมูลในรูปแผนภูมิและรูปภาพ

11. ฝึกตีความจากการ์ตูนและรูปภาพ

อาจกล่าวได้ว่านักการศึกษาหลายท่านรวมถึงองค์กรที่เกี่ยวข้องกับการศึกษาได้เสนอแนวทางการสอนที่หลากหลาย ซึ่งผู้สอนสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาการเรียนการสอนของตนเอง โดยผู้สอนไม่จำเป็นต้องใช้เป็นขั้นๆ หรือใช้ทั้งหมด ผู้สอนอาจจะเลือกใช้เทคนิคใดเทคนิคหนึ่ง ก่อนหลังก็ได้ขึ้นอยู่กับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอน โดยลักษณะของกิจกรรมเน้นการฝึกให้ผู้เรียนรู้จักคิดวิเคราะห์แยกแยะ เปรียบเทียบความสัมพันธ์เหมือนต่าง ข้อดีข้อเสีย และหาเหตุผลประกอบความคิดเห็นของตนเอง สิ่งสำคัญคือผู้สอนต้องศึกษาหลักการ วิธีการสอน แล้วนำไป

ประยุกต์กับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนของตนให้หลากหลาย และส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของผู้เรียนโดยยังคงเน้นที่กระบวนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ

การส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณโดยใช้กลวิธีการอ่านภาพ

กลวิธีการอ่านภาพช่วยการส่งเสริมการคิดอย่างมีวิจารณญาณ กล่าวคือ โดยเริ่มจากขั้นตอนแรกซึ่งเป็นการสนทนาและเปลี่ยนความคิดเห็น ซึ่งผู้เรียนจะถูกถามคำถามต่างๆ เพื่อกระตุ้นการใช้ความคิดเกี่ยวกับสิ่งที่มองเห็นในภาพต่างๆ การตอบนำไปสู่การเข้ามามีส่วนร่วมอย่างตั้งใจและขยายขอบเขตออกไปจากจุดเริ่มต้น คำถามส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักมุ่งความสนใจ ใช้ความคิดไตร่ตรองและการแสดงความคิดเห็นดังกล่าวเป็นการฝึกกระบวนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

"กำลังมีอะไรเกิดขึ้นในภาพนี้" เป็นคำถามที่ใช้เปิดการสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเป็นการตั้งคำถามโดยการใช้คำพูดเช่นนี้แสดงให้เห็นว่าภาพนี้ "เกี่ยวกับ" บางสิ่งบางอย่างซึ่งสามารถคิดออกมาได้ว่าคืออะไร หรือสิ่งที่แสดงอยู่ในภาพนี้รวมกันและเป็นอะไรบางอย่างซึ่งสามารถสังเกตเห็นได้คำถามนี้จะส่งเสริมให้เกิดการค้นพบเรื่องราวหรือรายละเอียดที่ต่างกันไปตามจินตนาการของผู้เรียน

" เธอเห็นอะไรที่ทำให้เธอพูดอย่างนั้น" เป็นการให้ผู้เรียนมองดูภาพละเอียดขึ้นและใช้ความคิดรวบรวมหลักฐานต่างๆ เพื่อสนับสนุนความคิดเห็นของตน ผู้เรียนจะแสดงความเห็นและระบุชี้ข้อมูลรูปภาพเพื่อสนับสนุนการตีความของตนมากกว่าเพื่อเป็นการพิสูจน์ คำถามดังกล่าวช่วยให้ผู้เรียนยึดตามข้อเท็จจริงและมีเหตุมีผลเมื่อพวกเขาแสดงความคิดเห็น หรือโต้แย้งจุดยืนของเขา

" เราสามารถค้นพบอะไรได้อีก" มีผลทำให้การสนทนาสมบูรณ์ยิ่งขึ้น รายละเอียดต่างๆ ซึ่งตอนแรกอาจจะพลาดไปก็จะถูกค้นพบได้เมื่อผู้เรียนได้รับการกระตุ้นให้มองหาสิ่งต่างๆ เพิ่มเติม ดังนั้นจึงเป็นการส่งเสริมอุปนิสัยในการพินิจพิจารณาโดยละเอียด

กล่าวโดยสรุปว่า คำถามมีส่วนสำคัญในการช่วยส่งเสริมความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ เพราะคำถามที่ผู้สอนใช้ในการเรียนการสอน เป็นคำถามกระตุ้นให้ผู้เรียนต้องคิดวิเคราะห์ เปรียบเทียบ หาความสัมพันธ์และ หาเหตุผลสนับสนุนความคิดของตนเอง ซึ่งการฝึกทักษะการคิดดังกล่าวล้วนเป็นลักษณะของผู้มีความคิดอย่างมีวิจารณญาณ

การวัดความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ

เมื่อผู้สอนมีความเข้าใจลักษณะ องค์ประกอบ ประโยชน์ และวิธีการพัฒนากระบวนการสอนการคิดอย่างมีวิจารณญาณดังกล่าวข้างต้น การวัดความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณที่มีประสิทธิภาพก็ส่งผลต่อการเรียนการสอนการคิดอย่างมีวิจารณญาณ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ (2540) ได้กล่าวถึงการวัดความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณโดยใช้

แบบทดสอบ Watson- Glaser Critical Thinking Appraisal ซึ่งสร้างโดย Watson และ Glaser (1937) ใช้สำหรับนักเรียนระดับม.3 ถึงวัยผู้ใหญ่ แบบสอบมี 2 ฟอร์มซึ่งคู่ขนานกัน คือ Form A และ Form B แต่ละฟอร์มประกอบด้วย 5 แบบสอบย่อย มีข้อสอบรวมทั้งหมด 80 ข้อ ใช้เวลา 50 นาที แต่ละแบบสอบย่อยวัดความสามารถในการคิดต่างๆกันดังนี้

1. ความสามารถในการสรุปอ้างอิง (Inference) วัดความสามารถในการตัดสินเพื่อจำแนกข้อสรุปว่าข้อใดเป็นจริง ข้อใดเป็นเท็จโดยกำหนดสถานการณ์มาให้ แล้วมีข้อสรุปประมาณ 3-5 ข้อ ต่อสถานการณ์ ผู้ตอบพิจารณาข้อสรุปแต่ละข้อเป็นอย่างไร โดยเลือกจาก 5 ตัวเลือก คือ เป็นจริง น่าจะจริง ข้อมูลไม่เพียงพอ น่าจะเท็จ เป็นเท็จ

2. การระบุข้อตกลงเบื้องต้น (Recognition of Assumption) เป็นการวัดความสามารถในการจำแนกว่า ข้อความใดเป็นข้อตกลงเบื้องต้น ลักษณะแบบวัด กำหนดสถานการณ์มาให้แล้วพิจารณาว่าข้อความในข้อใด ไม่เป็นข้อตกลงของสถานการณ์ทั้งหมด

3. ความสามารถในการนิรนัย (Deductive) เป็นการวัดความสามารถในการหาข้อสรุป 2-4 ข้อต่ออ้างนั้นๆ ผู้ตอบต้องพิจารณาตัดสินว่า ข้อสรุปในแต่ละข้อเป็นข้อสรุปที่เป็นไปได้หรือไม่

4. ความสามารถในการตีความหมาย (Interpretation) เป็นการวัดความสามารถในการลงความเห็นและอธิบายความเป็นไปได้ของข้อสรุปนั้น โดยผู้ตอบจะพิจารณาว่าข้อใดใช้หรือไม่ใช่ข้อสรุปที่จำเป็นของสถานการณ์นั้น

5. การประเมินข้อโต้แย้ง (Evaluation of Argument) เป็นการวัดความสามารถในการตอบคำถามและอ้างเหตุผลได้สมผล

Millman (1985 อ้างใน สำนักงานคณะกรรมการศึกษาแห่งชาติ) ได้สร้างแบบวัดความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณขึ้นชื่อว่า Cornelle Critical Thinking Test พัฒนาขึ้นมาโดยยึดทฤษฎีของ Ennis เป็นหลัก ทฤษฎีนี้ได้กำหนดว่าการคิดอย่างมีวิจารณญาณมีองค์ประกอบ 3 ส่วน สรุปดังนี้

1. การนิยามปัญหา/สิ่งที่เกี่ยวข้องและการทำให้กระจ่าง (Define and Clarity) ซึ่งประกอบด้วยความสามารถต่างๆ ดังนี้

1.1 ระบุประเด็นปัญหาต่างๆ ที่สำคัญ (Identify Problems) ระบุข้อสรุป (Identify Conclusion)

1.2 ระบุเหตุผลที่ปรากฏและไม่ปรากฏ (Identify Reasons)

1.3 ตั้งคำถามให้เหมาะสมในแต่ละสถานการณ์ (Identify Appropriate)

1.4 การระบุข้อตกลงเบื้องต้น (Identify Assumption)

2. การพิจารณาตัดสินข้อมูล (Judge Information) ซึ่งประกอบด้วยความสามารถต่างๆ ดังนี้

2.1 การตัดสินความน่าเชื่อถือของแหล่งข้อมูลและการสังเกต (Determine Credibility of Source and Observation)

2.2 ตัดสินความเกี่ยวข้องของข้อมูลกับปัญหา (Determine Relevance)

2.3 ตระหนักในความคงเส้นคงวาของข้อมูล (Recognize Consistency)

3. การอ้างอิงเพื่อการแก้ปัญหาและการลงข้อสรุปอย่างสมเหตุสมผล (Infer-Solve Problems and Draw Reasonable Conclusion) ซึ่งประกอบด้วยความสามารถต่างๆ ดังนี้

3.1 ตัดสินสรุปแบบอุปนัยและอ้างอิง (Infer and Judge Inductive Conclusion)

3.2 การนิรนัย (Deductive)

3.3 ทำนายผลที่เกิดขึ้นตามมา (Predict Probable Consequence)

นอกจากนี้ Norris and Ennis (1989 อ้างใน อุมา เกียรติศิริโรจน์, 2544) ได้กำหนดเกณฑ์และรายละเอียดของเกณฑ์ความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณดังนี้

1. การแสดงความคิดและการใช้เหตุผลสนับสนุน คือสามารถแสดงความคิดเห็น แนวความคิดหลัก ทัศนคติ ความชอบ ไม่ชอบ ตามแนวทางที่ตนเองเลือกได้อย่างชัดเจนมีการให้เหตุผลสนับสนุนความคิดอย่างหนักแน่น

2. การรวบรวมรายละเอียด และการเชื่อมโยงเนื้อหาสาระ คือ สามารถนำเสนอข้อมูลทั้งข้อเท็จจริง ข้อคิดเห็น การยกตัวอย่าง และมีการอ้างอิงอย่างเหมาะสม มีรายละเอียดเพียงพอแก่ความเข้าใจ เขียนเชื่อมโยงถึงแนวคิดหลักหรือเรื่องที่กล่าวถึงมาแล้วได้ชัดเจน สามารถเขียนเรียบเรียงเนื้อหาได้ดี มีเหตุมีผล และความต่อเนื่อง ทั้งนี้ Norris and Ennis (1989) ได้แบ่งลำดับคุณภาพของแต่ละเกณฑ์ คือ ระดับดีมาก (21-25 คะแนน) ระดับดี (16-20 คะแนน) ระดับปานกลาง (11-15 คะแนน) ระดับพอใช้ (16-20 คะแนน) และระดับอ่อน (1-5 คะแนน)

ผู้วิจัยได้ปรับและนำเกณฑ์การประเมินของ Norris and Ennis (1989) มาใช้การวัดความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของผู้เรียนในการงานวิจัยนี้ ซึ่งลักษณะของเกณฑ์มีความสอดคล้องกับกิจกรรมที่ผู้สอนนำมาฝึกทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณและระดับความสามารถของผู้เรียน จากการวัดความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณดังกล่าวข้างต้น การวัดและประเมินผลความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณ ในแต่ละจุดมุ่งหมายของการวัดนั้นจะแตกต่างกันไปตามสิ่งที่ต้องการวัด ครูผู้สอนจึงจำเป็นต้องศึกษาและดำเนินการพัฒนาแบบทดสอบตามขั้นตอนของการคิดให้เหมาะกับกระบวนที่ต้องการวัด เพื่อ สามารถวัดความสามารถในการคิดอย่างมีวิจารณญาณของผู้เรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ